

Az igazságszolgáltatás nyilvánossága, a nyilvános igazságszolgáltatás

Jelige: Sub pondere crescit palma

2015

Tartalomjegyzék

Bevezető	4
Módszertan	6
1. Elméleti alapok	7
1.1 Nyilvánosság	8
1.1.2 A nyilvánosság dimenziói	9
2 Jogszabályi háttér	11
2.1 Nemzetközi források	11
2.1.1 Emberi Jogok Európai Egyezménye	11
2.1.2 Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya	12
2.1.3 Az Európai Unió Alapjogi Chartája	12
2.1.4 Emberi Jogok Európai Bírósága	13
2.2 Hazai szabályozás	15
3 Nemzetközi kitekintés	16
3.1 Egyesült Államok	16
3.2 Kína	18
3.3 Észtország	19
3.3.1 Polgári eljárásra vonatkozó szabályok	20
3.3.2 Büntetőeljárásra vonatkozó szabályok	20
4 Nyilvánosság a bírói kar aspektusából	22
4.1 A bírák véleménynyilvánításhoz való joga	22
4.2 A bírák szóláshoz való joga	24
4.3 A nyilvánosság hatása a tárgyalást vezető bíróra	28
5 Tárgyalótermi nyilvánosság	30
6 Sajtónyilvánosság	35
6.1 A nyilvánosság felekre gyakorolt hatása	36
6.2 Magánszféra jogok megsértése	37
6.3 Az igazságszolgáltatás mediatizálódása	39
6.4 Nyitott Bíróság Program	42
7 De lege ferenda	43
7.1 A tárgyalótermi nyilvánosságra vonatkozó javaslatok	43
7.2 A nyilvánosság kiszélesítése	43
7.3 Zártláncú kamerarendszerek	44
7.4 Sajtónyilvánosságra vonatkozó szabályozási javaslat	45
Összegzés	47
Forrásjegyzék	48
Könyvek, tanulmányok, cikkek	48

Internetes források.....	49
Felhasznált jogszabályok, Alkotmánybírósági Határozatok	50

Bevezető

A független, pártatlan, igazságos eljáráshoz való jog mindenkit megillető alkotmányos alapjog. Alaptörvényünk az igazságszolgáltatás működésének e garanciális jelentőségű alapelvét a XXVIII. cikkében deklarálja.¹

A nyilvánosság egyik legfontosabb feladata, az igazságszolgáltatás tevékenységének ellenőrizhetővé tétele, a pártatlan eljárás biztosításának megvalósulása. Ezt az Alkotmánybíróság elvi érveléssel mondta ki 58/1995 (IX. 15.) AB határozatában, miszerint a nyilvánosság mindenekelőtt az igazságszolgáltatás működésének a társadalom által történő ellenőrzését hivatott biztosítani.

Az elmúlt években az igazságszolgáltatás nyilvánossága jelentős változáson ment keresztül, külső és belső vonatkozásban egyaránt. A törvények folyamatos változása, a technikai eszközök fejlődése tovább nehezíti nemcsak a bírák és jogászok, igazságszolgáltatásban dolgozók munkáját, de az állampolgárok helyzetét is. Elég a megváltozott médiakörnyezetre gondolni, hiszen ma már nem csak a sajtó képes tájékoztatni a nyilvánosságot. Az interneten keresztül a szociális médiák, közösségi hálók, pl. Facebook, Twitter segítségével pillanatok alatt akár milliós tömeghez juthatnak el információk.

További problémát jelent, hogy a különböző jogszabályok (például a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.), a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.), valamint az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (Infotv.) ellentmondanak egymásnak, vagy éppen egyik sem szabályozza az adott kérdést, joghézag alakul ki.

Nincs meghatározva, és egységesen szabályozva a sajtó tárgyalási jelenléte, szerepe, hogy mikor és hogyan lehet kép-és hangfelvételeket készíteni a tárgyaláson, a tárgyalási jegyzék hol és milyen formában tehető közzé, a peres iratokba történő betekintés feltételei szintén hiányosak. Az, hogy a tárgyalóterem kiválasztásával összefüggésben hogyan határozhatja meg a bíró a hallgatóság létszámát, továbbá a zártláncú kamerarendszerek kérdése is bíróságunként eltérő.

Dolgozatunkban arra törekszünk, hogy feltárjuk az igazságszolgáltatás nyilvánosságával, az igazságügyi tájékoztatással kapcsolatban felmerülő problémákat, melyek

¹2011.04.25. Magyarország Alaptörvénye

egy része nem új keletű, ám az évek során nem kerültek megoldásra, valamint igyekszünk rámutatni néhány újonnan napvilágot látott aggályos pontra.

A téma aktualitását és kiemelkedő fontosságát misem bizonyítja jobban, mint az Országos Bírósági Hivatal elnöke által 2013-ban kiadott feladata, az Igazságügyi adatkezelésről és bírósági tájékoztatásról szóló törvénytervezet előkészítő munkálataira, mely feladathoz elengedhetetlen a nyilvánossággal kapcsolatos problémák feltárása és kezelése.

Az igazságszolgáltatásnak a fent említett még napjainkban is zajló változásokra olyan választ kell adnia, amely *„összhangot teremt a függetlenség, a társadalmi ellenőrzés és a közérdekű adatok nyilvánossága érvényesülésének, illetve a személyes adatok védelmének bonyolult rendszerében”*.²

Az igazságszolgáltatás nyilvánossága a jelenleginél részletesebb és átfogóbb szabályozást igényel, tekintettel a jogrendszer és a technika fejlettségére. Az általunk felvetett problémákkal és megoldási javaslatainkkal e szabályozást igyekszünk előmozdítani, hogy társadalmunk egy átláthatóbb rendszert kaphasson. Támogatjuk a jogegységesítést, mivel, mint ahogy a későbbiekben kifejtjük, a joggyakorlat személytől függően eltérő lehet, ami a jogbiztonság hátrányára válhat.

² EKINT: Az igazságszolgáltatás nyilvánossága különös tekintettel a bírósági határozatok nyilvánosságára: http://www.ekint.org/ekint_files/File/tanulmanyok/bhgy/birosagok_nyilvanossaga_20090909_vegleges.pdf

Módszertan

Dolgozatunkban először a nyilvánosság témakörének általános elméleti alapját tekintjük át, melyet a jogszabályi háttér, különböző nemzetközi dokumentumok, hazai jogszabályok vizsgálatával folytatunk. Tekintve, hogy nem létezhet alkotmányjog összehasonlítás nélkül, vizsgálatunk tárgyává tesszük néhány ország szabályozási gyakorlatát is. Ezt követően dolgozatunkat három nagyobb témakör köré építettük. Vizsgáljuk a nyilvánosságot a bírói kar aspektusából, (megoldást keresve arra a kérdésre, hogy a bírák véleménynyilvánításhoz és szóláshoz való jogát korlátozó szabályozás valóban megfelelő-e, továbbá foglalkozva a sajtó tárgyaláson való jelenlétének a bíróra gyakorolt hatásával), foglalkozunk a tárgyalótermi nyilvánossággal, valamint a sajtónyilvánossággal és az azzal összefüggő problémákkal.

Dolgozatunk végén arra törekszünk, hogy lehetséges megoldást nyújtsunk az évek óta fennálló és az új keletű problémákra egyaránt.

Kiindulva abból az elvből, miszerint „minden relatív, minden nézőpont kérdése” a pályamű elkészítésében törekedtünk arra, hogy a bevezetőben említett aggályos pontokat ne csak egy szemszögből vizsgáljuk. Erre tekintettel igyekeztünk a dolgozat elkészítése során hangsúlyt fektetni a holista-redukcionista nézőpont szerinti elemzésre.

A holista nézőpont jellemzője az absztrakcióban való gondolkodás, vagyis az egészből kiindulva juthatunk el a konkrétig, míg a redukcionista szemléletmód ezzel ellenkezőleg, alulról építkezik és az egyes részelemek felől közelít az egész felé. Mérő László példájával élve, a holista szerint „a katedrális kövekből áll”, redukcionista szerint viszont, „a kövek katedrálissá állnak össze”³

Végül, de nem utolsó sorban lényegesnek tartjuk megemlíteni, hogy dolgozatunk a bevezetőben említett nemzetközi és hazai szabályok elemzésén kívül az Amerikai Egyesült Államokban (Washington DC) végzett helyszíni kutatás eredményein is alapul.

³Mérő László Új észjárások. (A racionális gondolkodás ereje és korlátai). Budapest, Tercium Kiado.,2001, 69-70.

1. Elméleti alapok

A bírósági eljárás nyilvánossága a bírói hatalom korlátjaként a jogállamiság fontos garanciája. A jogállamiság egyik lényeges értéktartalmú alapeleme az alapjogok és különböző szabadságok elismerése, biztosítása. Ilyen alapjog például a véleménynyilvánítás szabadsága, mely a kommunikációs alapjogok anyajogaként kiemelkedő helyet foglal el az alapjogi katalógusban. Ahogy arra az Alkotmánybíróság is rámutatott, a véleménynyilvánításhoz való joghoz szorosan kapcsolódik többek között a valamennyi médium szabadságát magában foglaló szólás- és sajtószabadság, valamint az informáltsághoz és az információk megszerzéséhez fűződő jog. Ez a jogcsoport teszi lehetővé az egyének részvételét a társadalmi, politikai folyamatokban.⁴

Az információszabadság érvényesüléséhez elengedhetetlen előfeltétel, hogy az igazságszolgáltatásban dolgozók elfogadják a nyilvánosságot, mint értéket és ne plusz teherként fogják fel. Mindez azért fontos, mert a bírói gyakorlat nyilvánossága a jog megismerhetőségének alkotmányos követelménye.⁵

A jogbiztonság elve magában foglalja, hogy az állampolgárok jogkövető magatartást folytathassanak, aminek elengedhetetlen feltétele az igazságszolgáltatói rendszer átláthatósága, valamint a számonkérhetőség követelménye is.

„Akkor válik átláthatóvá az igazságszolgáltatás tevékenysége, ha a bíróságok működése és a bírói döntések egyaránt megismerhetők és hozzáférhetők a nyilvánosság számára. A számonkérhetőség fogalma nem a bírói függetlenség csorbitását jelenti, hanem azt, hogy a bíró és maga a bíróság is amennyiben nem megfelelően, nem hatékonyan vagy éppen jogellenesen, önkényesen működik, úgy e tekintetben kontrollálható és ellenőrizhető legyen.”⁶

A tisztességes eljáráshoz való jog (fair trial) elengedhetetlen részeleme a nyilvánosság, a nyilvános tárgyaláshoz, eljáráshoz való jog (public hearing).⁷ A public hearing minden ügyben, minden fokon és mindenféle eljárási rendben megvédi a feleket a titkos eljárásoktól és ítéletektől, továbbá növeli a bíróságokba vetett közbizalmat is. Ez a bizalom azonban csak

⁴30/1992. (V.26.) ABH

⁵Blutman László, Jura 7. évf. 2. szám, 2001. 80-96.

⁶EKINT - Az igazságszolgáltatás nyilvánossága különös tekintettel a bírósági határozatok nyilvánosságára 8.

⁷Dr. Petrik Ferenc : Alkotmány a gyakorlatban, kommentár a gyakorlat számára, V. fejt., 3. rész, A tisztességes bíráskodáshoz való jog, hvgorac, 2009. Bp 444.

megfelelő mennyiségű, szabadon elérhető és kellően feldolgozott információra alapozva alakulhat ki.⁸

A nyilvánosság funkciója tehát többek között a társadalmi ellenőrzés elősegítése, a pártatlan eljárás biztosítása, a jogbiztonság megteremtése, a jogegység kialakítása és nem utolsósorban a tudomány jogfejlesztő szerepének támogatása.

1.1 Nyilvánosság

„Nyilvánosságnak nevezik azt az intézményesült társadalmi szférát, amelyben a polgárok a közügyekről értesülhetnek, azokat megvitathatják, és kialakíthatják álláspontjukat. A nyilvánosság biztosítja, hogy a polgárok ellenőrzést gyakorolhassanak a közügyek intézése (pl. parlamenti viták, bírósági eljárások) felett.”⁹

Habermas elmélete alapján a modern polgári nyilvánosság egy olyan képződmény, amelyben az emberek szabadon egyesülhetnek, eszméket cserélhetnek, szerveződhetnek, és minden témában megnyilatkozhatnak. Ennek köszönhetően válik a hatalom a „köz egésze” által elszámoltathatóvá.

A nyilvánosság tehát közvetítő funkciót tölt be az állam és a magánszféra között, funkciója nem más, minthogy közvetítse a nyilvánosságot alkotók magánérdekeit a közhatalom felé, megvitassa, kritizálja a politikai hatalom döntéseit, követelje a döntésekbe való beleszólás jogát.¹⁰

Az igazságszolgáltatás intézménye, a felelősségre vonás iránti igény jóformán egyidős az emberiséggel. Legyen szó nomád törzsi berendezkedésekről vagy modern demokráciákról, elmondható, hogy az igazságszolgáltatás egy közösségi aktus, melynek elengedhetetlen része a személyes elem. Vagyis egy közösség tagjai jelen voltak és jelen vannak¹¹ az eljáráson, ezzel biztosítva a társadalmi kontrollt, a civil ellenőrzést az eljárások során, valamint elősegítvén ezzel a generális prevenció érvényre jutását.

A nyilvánosság egyik legjelentősebb funkciója tehát a társadalmi ellenőrzés, melynek legszélesebb körű biztosításának követelménye a hatalmi ágak elválasztásához, azon belül is a bírói függetlenséghez vezethető vissza.

⁸ Fleck Zoltán: A tárgyalóterem és nyilvánosság 2.

⁹ Magyar Virtuális Enciklopédia <http://www.enc.hu/1enciklopedia/fogalmi/szoc/nyilvanossag.htm>

¹⁰ Bővebben lásd: Jürgen Habermas: A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása Századvég Kiadó, 1993

¹¹ lásd pl az esküdtzéki- / valamint az ülnöki-rendszert

A szabadság biztosítása, valamint a zsarnokság elkerülése csak abban az esetben garantálható, ha a hatalmi ágak (törvényhozó, igazságszolgáltató, végrehajtó hatalom) egymástól elválasztva, függetlenül működnek. Erre az alapvető tételre épül a klasszikus hatalommegosztás elmélete. Az igazságszolgáltatásnak, mint hatalmi ágak a szervezeti függetlensége, továbbá az egyedi bírói döntések, mint a konfliktusmegoldó aktusok függetlenségének alkotmányos alapelve a klasszikus hatalommegosztás elvéből következik.

„A bírói hatalom legfőbb sajátossága a másik két, "politikai" jellegű hatalmi ággal szemben ugyanis az, hogy állandó és semleges.”¹²

Tekintve, hogy az igazságszolgáltatás, mint hatalmi ág esetében nincs olyan kontrollszerkezet, mely a bírói hatalom működésének ellenőrzésére hivatott, jóformán a nyilvánosság az egyetlen eszköz, mely a jogállami berendezkedésű államokban az igazságszolgáltatás tevékenységét kontrollálhatja.¹³

1.1.2 A nyilvánosság dimenziói

Miként azt már jeleztük, az igazságszolgáltatás nyilvánossága meglehetősen komplex. Ebből a komplexitásból adódóan a nyilvánosság egyes dimenziói, részelemei tekintetében számtalan csoportosítás, rendszerezés lehetséges.

Dolgozatunkban nyilvánosság dimenziói kapcsán az Eötvös Károly Intézet, valamint Navratil Szonja által kidolgozott rendszerezést kívánjuk kiemelni, melyet az alábbi táblázat szemléltet:

	Intézményi-szervezeti nyilvánosság	Eljárási nyilvánosság
Pillanatnyi nyilvánosság	-----	tárgyalás nyilvánossága
		ítéletek nyilvános kihirdetése
	bíróságok költségvetése	bírósági iratok nyilvánossága
	bíróságok szervezeti struktúrája	bírósági ítéletek nyilvánossága
Elektronikus / késleltetett nyilvánosság	bíróságok működésére vonatkozó adatok	
	bírák kiválasztása, kinevezése	Média tárgyalótermi jelenléte
	fegyelmi eljárások adatai	

A nyilvánosság dimenziói¹⁴

¹²17/1994. (III. 29.) ABH

¹³Navratil Szonja: Az igazságszolgáltatás nyilvánossága In: (szerk. Badó Attila) A bírói függetlenség, a tisztességes eljárás és a politika Budapest, Gondolat Kiadó, 2011

¹⁴uo.160.

A nyilvánosság tárgya alapján beszélhetünk egyrészt intézményi-szervezeti nyilvánosságról, másrészt eljárási nyilvánosságról.

A bevezető részben jelzettek szerint, dolgozatunkban alapvetően az eljárási nyilvánosságot, azon belül is a tárgyalások nyilvánosságát és a média tárgyalótermi jelenlétét vesszük górcső alá, azonban egy gondolat erejéig szeretnénk említést tenni az intézményi-szervezeti nyilvánosság létjogosultságáról.

Tekintve, hogy a bírósági szervezetrendszer finanszírozása a központi költségvetésből történik, a társadalomnak joga van ahhoz, hogy az intézményi-szervezeti nyilvánosságon keresztül megismerje a bíróságok költségvetését, a szervezeti struktúráját és nem utolsósorban a bíróságok működésére vonatkozó adatokat. Mindezek alapozzák meg a táblázatban foglalt különbségtételt, elválasztást.

Osztjuk azt a véleményt, miszerint az igazságszolgáltatás nyilvánossága a technológia közelmúltban bekövetkező ugrásszerű fejlődésének köszönhetően jelentősen átalakult. A fenti táblázat sem tud teljes egészében megfelelő képet adni a nyilvánosság egyes fázisairól, szintjeiről. A legaggályosabb tényezőnek a média tárgyalótermi jelenléte látszik. Tekintettel arra, hogy egyaránt meghatározó eleme a pillanatnyi nyilvánosságnak (hiszen a sajtó munkatársaknak a hiteles és pontos tájékoztatáshoz részt kell venniük a tárgyaláson), és a késleltetett/elektronikus nyilvánosságnak is.

Fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy míg a pillanatnyi nyilvánosság kiterjedése meglehetősen alacsony (tekintve a korlátozó tényezőkre, mint például a tárgyalótermek befogadó képessége, melyekről a későbbiekben még szót ejtünk), addig tartalmát tekintve a legszélesebbnek mondható. A késleltetett nyilvánosság vonatkozásában azonban elmondható, hogy a nyilvánosság köre a jelenlegi technikai fejlettségi szinten, eddig elképzelhetetlennek tartott módon kitágult.

2 Jogsabályi háttér

A tisztességes eljáráshoz való jog és így a nyilvánosság követelménye nemzetközi dokumentumokban gyökerezik. Magyarország Alaptörvénye kimondja, hogy „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját” és „elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait.”¹⁵ Ezért elengedhetetlen a nemzetközi források megemlézése, hiszen a ratifikálásuk óta a nemzeti jogunk részét képezik.

A témában a legfontosabb nemzetközi források: az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE), a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (PPJNEO), az Európai Unió Alapjogi Chartája (Charta), valamint fontos megemlíteni az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) esetjogát.

2.1 Nemzetközi források

2.1.1 Emberi Jogok Európai Egyezménye

Az 1950. november 4-én kelt EJEE rendelkezéseit Magyarországon 1992-től kell alkalmazni. Hazánkban az 1993. XXXI. tv. hirdette ki az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló egyezményt, ezzel kötelezettséget vállalva a követelményrendszer elfogadására, a hatályos magyar jog alárendelésére. A tisztességes eljáráshoz való jogot és ezen belül a nyilvánosság követelményét az Egyezmény 6. cikke deklarálja. Kimondja, hogy: *„Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja...”*¹⁶ Követelményként szerepel továbbá az ítéletek nyilvános kihirdetése is. Fontos megjegyezni azonban, hogy a 6. cikk értelmében a nyilvános tárgyaláshoz való jog, eltérően például az élethez és emberi méltósághoz való jogtól, a rabszolgaság tilalmától vagy éppen a kínzás, embertelen bánásmód tilalmától, - ahol semmilyen körülmények között nem megengedett a derogáció - nem abszolút, vagyis bizonyos esetekben korlátozni, illetve mellőzni lehet.

A sajtó és a hallgatóság tárgyalóterembe történő belépését meg lehet tiltani „a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére, ha ezt a demokratikus társadalomban az erkölcsök, a

¹⁵Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).

¹⁶Az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt Egyezmény

közrend, nemzetbiztonsági érdek, kiskorú védelme, az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme indokolja, ill. a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert megítélése szerint olyan körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné.”¹⁷

2.1.2 Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

Az 1966. december 16-án kelt PPJNEO 14. cikke tartalmazza a tisztességes eljárás követelményét és annak részjogosítványát a nyilvános tárgyaláshoz való jogot. Az Egyezségokmányhoz Magyarország 1974-ben csatlakozott tovább erősítve hazánkban az állampolgárok e jogosultságát. „A bíróság előtt mindenki egyenlő és mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.”¹⁸

Az Egyezségokmányban szintén megjelennek a nyilvánosság korlátozásának, mellőzésének esetei, továbbá a 14. cikkben az is szerepel, hogy az ítéletek nyilvános kihirdetésétől el kell tekinteni, „ha a fiatakorúak érdekei mást kívánnak, vagy ha az eljárás házassági jogvitára vagy gyermekek gyámságára vonatkozik.”¹⁹

2.1.3 Az Európai Unió Alapjogi Chartája

A nizzai csúcstalálkozón 2000. december 7-én elfogadott Charta eredetileg nem kötelező jogszabályként született, csupán az igazságszolgáltatásban szolgált olyan segédeszközként, melyben megmutatkoztak a tagállamok alapjogi hagyományai.²⁰ A Lisszaboni Szerződés azonban kimondta, hogy „Az Unió elismeri az Európai Unió Alapjogi Chartájának szövegében foglalt jogokat, szabadságokat és elveket; e Charta ugyanolyan jogi kötőerővel bír, mint a Szerződések”²¹

A Charta 47. cikke foglalkozik a tisztességes eljáráshoz való joggal, azon belül pedig a nyilvános tárgyalás követelményével. Bár az előzőekben ismertetett nemzetközi egyezményekhez képest újat nem tartalmaz, mégis elengedhetetlennek tartjuk, hogy említést tegyünk a benne foglaltakról.

¹⁷Dr. Grád András, Dr. Weller Mónika: A strasbourgi emberi jogi bírászkodás kézikönyve, hvgorac, 2010. 257.

¹⁸ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

¹⁹uo.

²⁰Blutman László: Az Európai Unió joga a gyakorlatban, 2013. HVG-ORAC p 521.

²¹EU Szerződés 6. cikk

2.1.4 Emberi Jogok Európai Bírósága

Az Egyezmény intézményei 1998-ban jelentős átalakuláson mentek keresztül, de a kontinuitás érdekében az Emberi Jogok Európai Bírósága hivatkozási alapul veheti a korábbi ítéleteket, aminek akkor még a Bizottság szabott keretet.

Ahogy azt már korábban írtuk, a tárgyalás nyilvánosságával kapcsolatban a főszabály az, hogy nyilvános tárgyalásnak kell lennie, amiről az érintett egyértelműen, kifejezetten vagy hallgatólagosan lemondhat, de közérdeket nem sérthet.

Ehhez kapcsolódó esetjog a 2009-es *Olujic v. Horvátország*, amiben a Legfelsőbb Bíróság elnökének a fegyelmi ügyében eljáró bírói testület az érintett személyiségi jogainak védelmére hivatkozva nem tartott nyílt tárgyalást, holott a kérelmező kifejezetten kérte, így már eleve ilyen téren nem valósulhatott volna meg személyiségi jogainak sérelme. Továbbá a média már széles körben tárgyalta az ügyet, a kérelmező is nyilatkozott a politikai üldöztetésére való feltevéseit, így a közérdeket érintve fokozottan indokolt lett volna a nyilvános tárgyalás.²²

Speciális esetnek minősül, amikor biztonsági okokból a börtönben tartják meg a tárgyalást. Ilyen esetben gondoskodni kell a nyilvánosság megfelelő tájékoztatásáról, oda való szállításáról és biztonsági intézkedések mellett a tárgyalásra való beengedéséről. Egy ilyen ügy kapcsán az azerbajdzsáni hatóságok elmulasztották ezeket az intézkedéseket, így az Európa Tanácsba való felvételüknek a feltétele az ügy újratárgyalása volt a tisztességes eljárás garanciáinak eleget téve (*Hummatov v. Azerbaijan* 2007).²³

A Bíróság alapvetően nem ragaszkodik a két nyilvános tárgyaláshoz, ha az ügyben érintettek jogorvoslattal élnek. Ilyen téren elegendőnek tartja, hogy csak az első fokon eljáró bíróság tart nyílt tárgyalást tekintettel arra, hogy a fellebbviteli bíróság jogkérdésben dönt, vagyis csak érdemileg tárgyalja az ügyet. Ilyen esetben nem az alapügy lesz a bíróság ítéletének a tárgya, hanem az eljárt bíróságok ítéletei. Ha a felek kifejezetten nem kérik a nyílt tárgyalás megtartását, nem marasztalható el a bíróság, ha enélkül nem teszi ezt meg. Azonban, ha csak a fellebbviteli fórumon tárgyalják elsőnek az ügyet, a jogsérelem elkerülése végett elengedhetetlen a nyilvános tárgyalás.

²²GRÁD-WELLER, 2010. 310.o., *Olujic v. Croatia* 22330/05: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-91144#{"itemid":\["001-91144"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-91144#{)

²³GRÁD – WELLER, 2010. 311-312

A 2006-os *Csikós v. Hungary* ügyben az Emberi Jogok Európai Bírósága helyt adott a keresetnek, miszerint az Egyezmény 6. cikkét sérti, hogy az elsőfokú tárgyalás ítélete ellen a másodfokú bírósághoz való fellebbezésnél nem tartottak tárgyalást, és az ítélet hátrányosabb lett a vádlottra nézve. Nem minősül tisztességes eljárásnak, ha a másodfokú eljárásban a tényállást és a bűnösségi kérdést újraértékeli a másodfokú bíróság. Ilyen esetben a vádlottat személyesen is meg kell hallgatni, amihez nyilvános tárgyalás szükséges, különösen, ha súlyosbítja a bíróság az elsőfokú ítéletet. Ennek alkotmányellenességét az Alkotmánybíróság is megállapította 20/2005 (V. 26.) AB határozatában.²⁴

Az Emberi Jogok Európai Bírósága szerint az ítélet nyilvános kihirdetésénél elegendő csak az ítélet rendelkező részét, ill. az indoklás lényegét ismertetni, az ítélet teljes indokolása nem szükséges. Ezzel az állásponttal egyetértünk, hiszen a közérthetőséget jelentősen megnehezítené, ha a jogi szöveg egészét a közönség elé tárnák. Elegendőnek tartjuk az ítélet egészét csak írásban elérhetővé tenni. Ha egy fellebbviteli bíróság a fellebbezés elfogadása vagy elutasítása, ill. az elsőfokú bíróságot új eljárásra kötelezi a döntésének hatályon kívül helyezésével, akkor sem indokolt a nyilvános kihirdetés, ugyanis e kérdésekben jogi végzettségű embereknek kell döntenük a tények figyelembe vételével, nincs relevanciája a nyilvánosságnak.

Különbségek adódnak egyes országok között, ugyanis míg a brit bíróságot nem marasztalta el az Emberi Jogok Európa Bírósága az ítélet nyilvánosságra nem hozatala kapcsán, az osztrák és orosz bíróságot viszont igen. A brit gyermek-elhelyezési ügyben a gyermek érdekeit szem előtt tartva az ítélethirdetésről kizárta a nyilvánosságot, ami a bírák többségi álláspontja szerint nem ellenkezett a 6. cikkel (*B. and P. v. the United Kingdom*²⁵). Ezzel ellentétben a *Moser v. Austria*²⁶ ügyben a bíróság elmarasztalta Ausztriát az ítéletet a nyilvánosságtól való elzárástól, mert semmilyen más módon nem volt biztosítva az ítélet és annak indokolásának megismerhetősége.

²⁴20/2005 (V.26.) ABH

25B. and P. v. The United Kingdom 36337/97 and 35974/97
[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["b. and p. v. the united kingdom"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-59422"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{)

²⁶Netherlands Institute of Human Rights: Moser v. Austria 12643/02
[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["moser v austria"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-76956"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{)

2.2 Hazai szabályozás

Magyarországon a bírósági tárgyalások főszabály szerint nyilvánosak. A tárgyalások nyilvánosságát mind az Alaptörvény, mind a büntetőeljárásról, mind a polgári perrendtartásról szóló törvény rögzíti.

Az eljárási törvények azonban megfelelően a nemzetközi elvárásoknak tartalmazzák a nyilvánosság korlátozásának, kizárásának eseteit, melyek fentebb már ismertetésre kerültek.

Szintén eljárási törvényeink mondják ki az ítéletek nyilvános kihirdetését, mely követelménynek abban az esetben is eleget kell tenni, ha a tárgyalásról a nyilvánosságot kizárták.

A Be. 239. § (3) bekezdése egy esetben enged eltérést. A bíróság nem hirdeti ki nyilvánosan a határozat részét képező azon adatokat, melyek nyilvánosságra hozatala annak az érdek(ek) sérelmét eredményezné, amely(ek)nek védelmében a zárt tárgyalást a bíróság elrendelte.²⁷

A nyilvános ítélethirdetésen a sajtó képviselői is jelen lehetnek és az ott elhangzottakról tájékoztatást adhatnak.

A nemzetközi források ismertetéséből jól látszik, hogy egyik sem tisztán holista, vagy tisztán redukcionista megközelítés alapján tartalmazza a nyilvánosság követelményét. Nem csupán deklarálják a nyilvánosság elvét, de mind az EJEE, mind a PPJNEO tartalmaz részletszabályokat is. E részletszabályok megléte, s gyakorlatban való alkalmazása jelenti számunkra a redukcionista oldal megjelenését.

Ezzel szemben a nemzeti jogrendben a holista és redukcionista elemek eltérő jogforrásokban lelhetők fel. Az általunk vizsgált alkotmányok (akárcsak Magyarország Alaptörvénye) fejezik ki a holista megközelítést, míg a nyilvánosságra, valamint a nyilvánosság egyes alkotóelemeire, dimenzióira vonatkozó részletszabályokat, vagyis a „katedrális építőköveit”, a redukcionista megközelítést az egyes eljárási törvények fektetik le. Mindezen különbségek természetesen betudhatóak a nemzetközi jogforrások és a nemzeti jogszabályok létrejöttének eltérő mechanizmusainak.

²⁷1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

3 Nemzetközi kitekintés

Az igazságszolgáltatás nyilvánosságának komplexitása, valamint eltérő, sokszínű szabályozása (mind Európán belül, mind Európán kívül) szinte lehetetlenné teszi, hogy modelleket alkossunk, azonban a téma megfelelő kifejtéséhez elengedhetetlen más országok szabályozási gyakorlatának vizsgálata. A következőkben az Amerikai Egyesült Államok, Kína, valamint Észtország szabályozási gyakorlatát mutatjuk be, tekintettel a helyszíni kutatásunkra, valamint figyelemreméltó működésükre.

3.1 Egyesült Államok

Nemzetközi szinten azt láthatjuk, hogy országonként eltérő rendszer alakult ki, akár az Európai Uniót, akár az egyes demokratikus államokat vesszük figyelembe. Az USA mély demokratikus gyökerekkel rendelkezik, így véleményünk szerint indokolt rendszerét közelebbről megismerni. Bár az állam mind felépítésében, mind működésében egyedülálló, és az igazságszolgáltatási rendszere is felettébb egyedi, mégis megkerestük azokat a közös pontokat, amelyeken keresztül összevethető a hazai szabályozással.

Az Egyesült Államok Alkotmányának²⁸ első kiegészítése kimondja, hogy a Kongresszus nem csorbítja a szólás- és sajtószabadságot, továbbá a hatodik kiegészítés szerint büntetőügyekben a vádlottaknak joga van a gyors és nyilvános tárgyaláshoz. Ezek párhuzamban állnak Alaptörvényünkkel és minden demokratikus államberendezkedés részét képezik. Az igazságszolgáltatás nyilvánosságát tekintve az USA-ban nincs átfogó szabályozás az általunk kutatott témában, így csak a szokásjogot és az egyes területeken kialakult módszereket vehetjük számításba. Ez is azt mutatja, hogy hazánk jogrendszere a számos más országgal egyetemben nem válaszolta meg a technika fejlődésével fellépő kérdéseket, azonban fontosnak tartjuk ezek megoldásának mielőbbi törvénybe foglalását. Minél fejlettebb egy ország, annál szerteágazóbb jogi kérdések merülnek fel, melyek szabályozása az állampolgárok érdekében szükséges.

Az Egyesült Államokban minden büntetőeljárás esküdszékkal történik, hacsak a vádlott nem mond le erről a jogáról;²⁹ valamint a nyilvánosságot kizárólag a bíró zárhatja ki, indokolt esetben. A polgári tárgyalásoknál a bírón kívül a felek is kérhetik zárt tárgyalás tartását,

²⁸ Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya

http://hungarian.hungary.usembassy.gov/constitution_in_hungarian.html

²⁹ Badó Attila: Esküdszéki ítéletek. Studio Batiq, 2004.

viszont döntő többségében minden tárgyalás nyilvános. Egy kivétel van eme szabály alól, a Külföldi Hírszerző Tevékenység Bírósága (Foreign Intelligence Surveillance Court = FISC FISA Court),³⁰ amelynek eljárása az állam és az állampolgárok biztonsága érdekében minden körülmények között zárt és titkos, és csak kevés megszerkesztett felvételt hoznak nyilvánosságra. A FISC egy szövetségi bíróság, amely az 1978-as Foreign Intelligence Surveillance Act alapján jött létre. Parallel Legfelsőbb Bíróságnak is szokták hívni, ahová leginkább a Nemzetbiztonsági Ügynökség (NSA) és a Szövetségi Nyomozóiroda (FBI) ad be kérelmeket. Az intézmény további sajátossága, hogy csak a kormány ügyvédjei vehetnek részt a tárgyalásokon, amelyeket bármikor megtarthatnak. Ez okból kifolyólag mindig van egy ügyeletben lévő bíró, aki azonnal eldönti, hogy van-e elég bizonyíték az eljárás lefolytatására.

Eltérést mutatkozik az elektronikus tájékoztatásban mind a tagállami szabályozások, mind a magyar szabályozás között. Ennek fő oka álláspontunk szerint a szabályozás hiányában és az eltérő bírói gyakorlatban fedezhető fel. Nem minden bíróság tartja lényegesnek honlapján feltüntetni az egyébként nyilvános információkat. A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság tárgyalásai irányában mutatkozik meg a legnagyobb érdeklődés, ezért ezek a tárgyalások túlnyomórészt nyilvánosak, illetve a testület honlapján is fellelhető minden közérdekű adat. Felfedezhető egy olyan eltérés hazánkhoz képest, hogy a honlapon az egyes bírák és az ő elérhetőségeik vannak feltüntetve.³¹ Így ha egy állampolgár a testület tárgyalásán részt kíván venni, fel kell hívnia az adott ügyben illetékes bírát és tőle érdeklődni, mikor és milyen tárgyalás lesz. Ha tudja az ügy számát vagy a résztvevő fél nevét, akkor rá tud keresni a honlapon,³² de a legtöbb adat csak az ügyvédek számára elérhető. Az ügyvédeknek külön kóddal³³ és éves előfizetéssel kell rendelkezniük, hogy hozzáférhessenek az adatbázishoz.

Azonban elengedhetetlen megemlíteni, hogy a bírák választás útján kerülnek hivatalukba, amellyel indokolható, hogy adataik, elérhetőségeik a nyilvánosság számára elérhetőek legyenek.

Összességében megállapítható, hogy vannak hasonló és eltérő vonásai is az Egyesült Államok vonatkozó gyakorlatának hazánkkal, azonban a tárgyalási jegyzékek elektronikus elérhetősége nincs szövetségi szinten egységesen szabályozva. Tagállami normák sem találhatók, ugyanis a bíróságok saját belátásuk szerint alakítják ki ezirányú szokásaikat. A

³⁰The Foreign Intelligence Surveillance Court <http://www.fisc.uscourts.gov/>

³¹District of Columbia Superior Court <http://www.dccourts.gov/internet/superior/judges/main.jsf>

³²<https://www.dccourts.gov/cco/maincase.jsf>

³³District of Columbia - Legislative Branch <http://law.lexisnexis.com/infopro/zimmermans/dispatch.aspx?z=2160>

sajtót elválasztják a civil, állampolgári nyilvánosságtól a tárgyalóterem és az adatszolgáltatás terén is.

Előfordul, hogy csak a sajtót illetve a kamerákat tiltják ki a tárgyalóteremből, de az is, hogy a sajtó munkatársai több adathoz férhetnek hozzá és tehetnek közzé ügyvédi segítséggel, mint egy átlagember.

Eltérő joggyakorlat alakult ki a bírák véleménynyilvánításának tekintetében is, mivel az ügy befejezését követően az ügyben eljáró bíró véleményezheti az esküdszék döntését. Ez különbözik a magyar rendszertől, mert az USA-ban büntetőügyekben az esküdszék hozza meg a döntést ténykérdésben - bűnös vagy nem bűnös a vádlott -, a bíró pedig a büntetést szabja ki. Tehát nem a saját döntését véleményezi, hanem az általa felügyelt tárgyalás kimenetelét. Így nem lehet párhuzamot vonni az európai országok gyakorlatával, mivel nem a saját döntését magyarázza.

3.2 Kína

A nemzetközi dokumentumokba foglalt rendelkezéseknek köszönhetően (mint pl.: az EJEE, vagy a PPJNEO) a nemzeti alkotmányok túlnyomó többsége tartalmaz a tisztességes eljáráshoz való jogra, azon belül pedig a nyilvánosság követelményére vonatkozó szabályokat.³⁴

A témával kapcsolatban érdemesnek tartjuk bemutatni az igazságszolgáltatás nyilvánosságának megvalósulását Kínában, amelyet Sulyok Márton ehhez kapcsolódó írásai alapján összegzünk.³⁵ A kínai igazságszolgáltatás vizsgálata szolgálhat hasznos hozadékokkal, mivel jogrendszerének vonatkozó részei is jelentősen eltérnek az európai államok jogrendszereitől. A tradíciók, kulturális sajátosságok napjainkig része a jogrendszernek. A választást – ahogy Sulyok is megállapítja - ezen felül indokolja az ország aktív partnersége az EU-val folytatott emberi jogi párbeszédben, a PPJNEO ratifikálása, valamint az ennek kapcsán életbe léptetett Emberi Jogi Akcióterv (EJAT). Az EJAT a nyilvánossággal kapcsolatban előírja a nyílt, nyilvános eljárásokra vonatkozó információk közzétételét. A nyilvános eljárásokra vonatkozásában a népbíróság a tárgyalás megkezdése előtt három nappal köteles bejelenteni a vádlott nevét és a bírósági tárgyalás helyét, valamint annak idejét. Az EJAT rendelkezései között megjelenik az indokolási kötelezettség

³⁴Például Görögország vagy Bulgária alkotmánya kifejezetten átfogó szabályokat tartalmaz.

³⁵Sulyok Márton: In all fair-ness avagy igazság szerint. In: Badó Attila (szerk.): A bírói függetlenség, a tisztességes eljárás és a politika Budapest, Gondolat Kiadó, 2011

nyilvánosság kizárásának esetében, a tanúkihallgatás nyilvánosságának lehetősége, valamint az ítéletek nyilvános kihirdetése is. Ezen túlmenően a polgárok érvényes igazolással látogathatják a nyilvános eljárásokat.

Kína kapcsán elengedhetetlen megemlíteni a nyilvánossághoz való hozzáállást. Bár a szabályozás megengedné, hogy a nyilvánosság csak az eljárás/tárgyalás egy részéről legyen kizárva, jellemzőbb a Pourgourides-jelentésből³⁶ már ismert mindent vagy semmit megközelítés, vagyis a tárgyalások túlnyomó többsége vagy teljesen zárt, vagy teljesen nyilvános.

A nyilvános igazságszolgáltatás követelményét tovább rontja a megfigyelői engedélyek kiadásának gyakorlata.³⁷ Ez alapján a bíróság diszkrecionális jogkörébe tartozik annak eldöntése, hogy ki vehet részt hallgatóságként a tárgyaláson,. A megfigyelő engedélyek által azonban a tárgyalások nyilvánossága csak elméleti síkon létezik.

3.3 Észtország

Észtország mind közelmúltja (1991. augusztus 20-án vált demokratikus jogállammá), mind a nyilvánosság, információszabadság szabályozása alapján közel áll hazánkhoz, ahogy ezt a már idézett EKINT tanulmány is megállapította. Magyarországhoz hasonlóan 2004. május 1. napjától tagja az Európai Uniónak, így a korábban megvizsgált nemzetközi dokumentumok, egyezmények által támasztott követelmények Észtországra is vonatkoznak.

Az észt alkotmány 24. §-a, mint a legtöbb uniós állam alkotmánya, kimondja a bírósági tárgyalások főszabály szerinti nyilvánosságát, továbbá az ítéletek nyilvános kihirdetésének követelményét. E jog korlátozását indokolhatja az állam- vagy üzleti titok, a magán- és családi élet védelme, vagy ha a fiataalkorú, a hitves, a sértett vagy az igazságszolgáltatás védelmének érdekében elengedhetetlen.³⁸

Érdemesnek tartjuk megemlíteni, hogy hasonlóképpen a hazai szabályozási gyakorlathoz, az Észt Köztársaságban sem egyetlen igazságügyi jogszabály rendezi a tárgyalások nyilvánosságára vonatkozó szabályokat. Mind a büntető-, mind a polgári

³⁶Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése által az orosz kémházi ügyekben 2004. április 28-án elfogadott jelentése (Pourgourides-jelentés) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32004E0661>

³⁷Sulyok Márton: In all fair-ness avagy igazság szerint. In: Badó Attila (szerk.): A bírói függetlenség, a tisztességes eljárás és a politika Budapest, Gondolat Kiadó, 2011

³⁸Az Észt Köztársaság alkotmánya <http://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/index.html#II>

eljárásjogi törvény külön-külön tartalmazza a nyilvános tárgyalásra vonatkozó rendelkezéseket.

3.3.1 Polgári eljárásra vonatkozó szabályok

Az észt polgári eljárásjogi törvénykönyv³⁹ kimondja, hogy a bírósági tárgyalások minden szinten nyilvánosak,⁴⁰ azonban a nyilvánosság bizonyos esetekben korlátozható. Érdemes megvizsgálni a nyilvánosság kizárásának okait, ugyanis itt tapasztalhatóak a leginkább eltérések a hazai szabályoktól.

A polgári eljárásjogi törvény alapján az alkotmányban megfogalmazott kizárási okokon túl: zárt tárgyalást kell elrendelni a tárgyalás tárgyát képező levél, telefonbeszélgetés vagy más elektronikus eszközzel rögzített tartalom bizalmosságának fenntartása érdekében, az örökbefogadás titkosságának érdekében, valamint, ha a bíróság a tárgyaláson 15 éven aluli, szellemileg fogyatékos vagy mentálisan zavart személyt hallgat meg. Ezen felül a 15. életévüket betöltött személyek 18. életévük betöltéséig kizárólag a bíróság engedélyével vehetnek részt a tárgyaláson.

A törvény külön tartalmazza, hogy a zárt tárgyalás elrendelése ellenére jelen lehetnek, ha szükséges a peres feleken kívül az ülést vezető bíró (elnöklő) engedélyével: a tanúk, szakértő, tolmács vagy fordító, hivatalnokok, gyakornokok, valamint azok, akiknek ahhoz megalapozott érdeke fűződik.

Természetesen a törvénykönyv lehetőséget biztosít mindenkinek jogerőre emelkedett döntés irataiba való betekintéshez, amennyiben azt jogos érdeke indokolja.

3.3.2 Büntetőeljárásra vonatkozó szabályok

Az észt büntetőeljárásjogi törvénykönyv⁴¹ alapján mindenkinek lehetősége van arra, hogy a bírósági tárgyalásokon részt vegyen, arról feljegyzést készítsen - az eljárással és a törvényben meghatározott korlátozásokkal összhangban -.

Büntető ügyekben a „nyilvános hozzáférés elve” korlátozások nélkül érvényesül az ítéletek kihirdetésénél, kivéve, ha a kiskorú, a házastárs vagy a sértett érdekében, illetve kérelmére tartottak zárt tárgyalást.

³⁹ Code of Civil law procedure: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001/consolide>

⁴⁰ Észtország bírósági rendszere háromszintű. Elsőfokon a megyei és a közigazgatási bíróságok járnak el, a körzeti bíróságok pedig másodfokú bíróságok. A bírósági rendszer legmagasabb szintjén a Legfelsőbb Bíróság áll. bővebben: https://e-justice.europa.eu/content_judicial_systems_in_member_states-16-ee-hu.do?member=1

⁴¹ Code of Criminal Procedure https://www.riigiteataja.ee/en/compare_original?id=530102013093

Hazánkhoz hasonlóan megjelenik a kiskorúak fokozott védelme. A bíróság a kiskorút, ha az a védelme érdekében nélkülözhetetlen, a tárgyalás folyamán bármikor eltávolíthatja a tárgyalóteremből.

Akárcsak a polgári eljárási törvénykönyvben, itt is szerepelnek a nyilvánosság korlátozására vonatkozó rendelkezések. A 12.§ alapvetően a tárgyalásra történő belépés korlátait, a 13.§ pedig a tárgyalás rögzítésének korlátait rendezi.

A már eddig ismertetett indokokon felül a bíróság a tárgyalás egészét vagy annak egy részét a nyilvánosság kizárása mellett folytatja le, amennyiben a tárgyalás során harmadik államokkal kapcsolatos (bizalmas) információk hangzanak el, vagy ha a nyilvánosság jelentősen veszélyezteti a bíróság, az eljárásban résztvevők vagy a tanú biztonságát.

A büntető eljárásjogi kódex a polgári eljárásjogi kódexhez hasonlóan meghatározza azon személyek csoportját, akik a bíróság engedélyével a zárt tárgyalás elrendelése ellenére a tárgyalóteremben tartózkodhatnak, mint például a nyomozóhatóságok tagjai, a bíróság hivatalnokai, a vádlotthoz „közel álló” személy, valamint a szakértő, tolmács vagy fordító is.

Amennyiben zárt ajtók mögött zajlik a tárgyalás, az engedéllyel résztvevőket, valamint a tárgyalás valamennyi résztvevőjét a tárgyalást vezető bíró figyelmezteti arról, hogy az eljárásra vonatkozó információk felfedése, közzététele tilos.

Végezetül érdemes szót ejteni a tárgyaláson történő feljegyzés készítéséről. A büntetőkódex kimondja, hogy főszabály szerint a nyílt tárgyaláson résztvevők írott jegyzeteket készíthetnek, azonban más eszközök (például kép-és hangfelvevő készülékek) csak és kizárólag a bíróság engedélyével használhatóak. A zárt tárgyalásról történő feljegyzés engedélyezése szintén a bíró diszkrecionális jogkörébe tartozik.

4 Nyilvánosság a bírói kar aspektusából

Az igazságszolgáltatás és a társadalom közötti kapcsolat a nyilvánosság elvét garantáló jogintézményeken keresztül valósul meg, melyek lehetővé teszik, hogy a bírák folyamatos kapcsolatban álljanak a külső környezettel. Így tudnak nyitottak és fogékonyak lenni a társadalmi problémák iránt, ami elengedhetetlen ahhoz, hogy elfogadható döntéseket hozzanak.⁴²

A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény (Bjt.) alapján:

37. § (2) *„A bíró köteles a tisztségéhez méltó, kifogástalan magatartást tanúsítani és tartózkodni minden olyan megnyilvánulástól, amely a bírósági eljárásba vetett bizalmat vagy a bíróság tekintélyét csorbítaná. A bíró a szolgálati viszonyán kívül nyilvánosan nem fogalmazhat meg véleményt bíróság előtt folyamatban lévő vagy folyamatban volt ügyről, különös tekintettel az általa elbírált ügyekre.”* Továbbá:

43-44. §: *„A bíró az általa intézett ügyről a sajtó, a rádió és a televízió részére nem adhat tájékoztatást. A bíróság előtt folyamatban lévő vagy befejezett ügyről a sajtó, a rádió és a televízió részére a bíróság elnöke vagy az általa megbízott személy adhat tájékoztatást.”*

A fent említett rendelkezés korlátozza egyrészt a bírák szabad véleménynyilvánításhoz való jogát, másrészt szólásszabadságukat.

A terjedelmi kötöttség ellenére nélkülözhetetlennek tartjuk a véleménynyilvánításhoz való jog problémakörének rövid áttekintését.

4.1 A bírák véleménynyilvánításhoz való joga

Az Alkotmánybíróság számos határozatában rámutatott arra, hogy a véleménynyilvánításhoz való jog kitüntetett szereppel bír és korlátozására igen kevés jog ellenében van lehetőség, valamint az e jogot korlátozó törvényeket megszorítóan kell értelmezni.⁴³

⁴²Szilágyi Nándor Imre: Az igazságszolgáltatás nyilvánossága, különös tekintettel a tárgyalóterem nyilvánosságára és a sajtóval való kapcsolatra: <http://www.mabie.hu/node/301>

⁴³30/1992. (V. 26.) ABH, 36/1994. (VI.24.) ABH, 95/2008. (VII.3.) ABH.

Az alapjog korlátozása során figyelemmel kell lenni az EJEK által a *Sunday Times v. United Kingdom* ügyben 1979-ben kialakított, az Alkotmánybíróság által sokat használt „szükségességi – arányossági tesztre” vagyis, hogy az alapjogok csakis a „feltétlenül szükséges mértékben és az elérni kívánt céllal arányosan” korlátozhatók. Vagyis „az állam akkor nyúlhat az alapjog korlátozásának eszközéhez, ha másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el.”⁴⁴

A védendő érdekek alapvetően négy csoportra oszthatóak. Ez a négy csoport: az állam érdekei, egyes társadalmi csoportok érdekeinek védelme, a társadalom egészének érdekei, valamint az egyéni becsület védelme.⁴⁵

A korábban már említésre került EJEK 10. cikke a korlátozással kapcsolatban a következőket tartalmazza:

*„e felelősséggel együtt járó szabadságok (mint például a véleménynyilvánításhoz való jog) gyakorlása olyan korlátozásoknak vethető alá, amelyek szükségesnek bizonyulnak egy demokratikus társadalomban a „nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.”*⁴⁶

Ezzel párhuzamba állíthatjuk a korábbi Bjt.⁴⁷ - melynek az idézett része teljes mértékben megegyezik a 2011. évi CLXII. törvényben foglaltakkal - jogalkotói indokolását, melyben megfogalmazásra került, hogy a véleménynyilvánításhoz való jogot korlátozó rendelkezést az indokolja, hogy a bírának saját vagy más bírósági ügyről nyilvánosan alkotott értékítélete számottevően befolyásolhatja a társadalomnak az igazságszolgáltatásról alkotott képét.

Az alábbiakból tehát levonhatjuk azt a következtetést, miszerint az igazságszolgáltatás iránti közbizalom, a bíróságok pártatlanságának (vagy akár annak látszatának) fenntartása szükségessé és arányossá teheti az ilyen jellegű korlátozást.

⁴⁴30/1992. (V. 26.) ABH

⁴⁵Halmai Gábor: A véleményszabadság alkotmányos szabályozása. In: Acta Humana 1995/18-19.

⁴⁶Emberi Jogok Európai Egyezménye http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_HUN.pdf

⁴⁷A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 1997. évi LXVII. törvény

4.2 A bírák szóláshoz való joga

Amíg a bírák véleménynyilvánításhoz való jogának korlátozása aránylag tisztázott kérdéskör, hiszen az alkotmánybírószági határozatok, a szükségességi-arányossági teszt alapján kimunkált; addig a szólásszabadság ilyen jellegű korlátozása sokkal összetettebb problémának látszik. A Bjt. fentebb idézett része a bírák számára még a tájékoztatás adását is tiltja.

Mindenképp fontosnak tartjuk a tájékoztatás és a véleménynyilvánítás elhatárolását, hiszen a vélemény nyilvánítása - vagyis a szubjektív álláspont, meglátás nyilvánosság számára történő közlése -, ahogy azt korábban írtuk, alkalmas arra, hogy az igazságszolgáltatásról alkotott képet, valamint az igazságszolgáltatásba vetett közbizalmat befolyásolja. A tájékoztatás viszont csak az ügy lényegét érintő adatok és tények közlését jelenti a nyilatkozó szubjektív álláspontjának megjelenése nélkül. Ebből kifolyólag úgy gondoljuk, hogy első pillantásra nem jelenik meg olyan védendő érdek, amely alapján a bírák szóláshoz való jogának ilyen jellegű korlátozása szükséges és arányos lenne.

A teljesség igénye megköveteli, hogy megjegyezzük: „a bíró nyilatkozhat a sajtónak olyan kérdésekben, amely nem egy konkrét ügyet, hanem saját személyét, vagy általános szakmai problémákat érint.”⁴⁸

A kérdésben, miszerint nyilatkozzon-e a bíró vagy az ítélet beszéljen magáért, a vélemények igencsak megoszlanak.

A Magyar Bírói Egyesület a kérdésben 2005-ben tartott egy kérdőíves felmérést,⁴⁹ melyet hozzávetőlegesen 1200 bíró töltött ki. A felmérés egyértelműen azt mutatta, hogy a bírák túlnyomó többsége, mintegy 85%-a egyetért a korlátozó szabályozással. Természetesen a korlátozó szabályozás mellett érvelők nem azért értenek egyet a szabályzással, mert nem mernek kiállni a média, a nyilvánosság elé, csupán úgy gondolják, hogy az ítélet teljes mértékben magáért beszél.

Baka András azon a véleményen van, hogy főleg a bíróknak engedély a nyilatkozásra. Ezt részben az európai gyakorlatból vezeti le, ahol a bíró nem szokott nyilatkozni, még akkor sem, ha az adott ország jogszabályai erre lehetőséget adnak.⁵⁰

⁴⁸Dr. Ruzsányi Edit: Nem az a fontos ami van, hanem ami látszik?! – avagy a sajtó és az igazságszolgáltatás kapcsolatáról <http://www.jogiforum.hu/hirek/25831>

⁴⁹Tézisek az igazságszolgáltatásban szükséges változtatásokhoz a Magyar Bírói Egyesület által szervezett konferenciasorozat alapján <http://www.mabie.hu/node/1089>

⁵⁰Cserni János interjú Baka Andrásal

Vannak azonban olyan vélemények, melyek nem értenek egyet (vagy túlzónak találják) a korlátozó szabályozást.

Varga Zoltán, a Kúria büntető ügyszakos bírója például azt nyilatkozta, hogy a bírónak egyes ítéletek kapcsán meg kellene szólalnia, mert a társadalom választ vár bizonyos kérdésekre. Kifejtette, hogy „a bírói szólás lehetősége elsődlegesen az ítéletek társadalmi elfogadtatását kell, hogy szolgálja.”⁵¹

Szintén a változtatás pártján áll *Lomnici Zoltán*, a Legfelsőbb Bíróság korábbi elnöke, aki legfőképpen a szabályozás alkotmányellenes voltát emeli ki, mivel az korlátozza a bíró jogát a megszólaláshoz. „A törvény azt is megtiltja, hogy egy nyugdíj előtt álló bíró, külön engedély hiányában bármit mondjon egy korábbi, akár 25 évvel ezelőtti ügyéről. Bár tény, hogy a bírák többsége nem is kíván nyilatkozni, aki pedig kíván, az nem biztos, hogy alkalmas e feladatra, ennek ellenére a tiltó rendelkezés alkotmányértő.”⁵²

Fontosnak tartjuk megjegyezni: ahhoz, hogy egy bíró a közvélemény számára elfogadható módon tudjon tájékoztatást adni, nem elegendő az adott bíró szakmai felkészültsége. Számos szubjektív elem közrejátszik egy ilyen megnyilatkozásban, mint például az egyéni adottságok, beszédképesség, rátermettség.

Szakmai szempontból érdemesnek tartjuk még *Sándor Zsuzsa*, a Fővárosi Bíróság egykori szóvivője véleményének ismertetését. Véleményében rámutat arra, hogy a bírák szólási lehetősége esetlegesen megoldaná a szóvivői rendszer hiányosságait. Ezt a helyzetet oldaná fel a törvény, ha lehetőséget biztosítana a megszólalásra azoknak a bírónak, akik úgy ítélik meg magukról, hogy alkalmasak a közvélemény számára érthető, pontos indokolás megadására.⁵³ Azonban az ítélet indokolás részében ezt meg is teszi minden bíró.

Sándor Zsuzsa ezen felül kifejtette, hogy az ügyről a bíró helyett a bírósági szóvivő nyilatkozik, aki természetesen tiszta forrásnak számít annak ellenére, hogy másodkézből értesül a határozatokról, hiszen információit közvetlenül a bírótól, illetve az iratokból szerzi meg, de az ismerete jelentősen függ attól, hogy a tárgyalást vezető bíró mit osztott meg vele.⁵⁴

http://galamus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=3049%3Aha-valaki-nem-sert-erdek-et-nem-tud-javitani&catid=43%3Acscsernijanos&Itemid=71&limitstart=2

⁵¹ Varga Zoltán – A kommunikáció és az igazságszolgáltatás, *Bírák Lapja* 2005. 2. szám 8. 9.

⁵² Sándor Zsuzsa: *Bírák könyve* – Hallgatásra ítélve HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2006. 39. 40.

⁵³ Sándor Zsuzsa – Igazságszolgáltatás és nyilvánosság Kontroll Jogtudományi folyóirat 01/2004. 83- 84.

⁵⁴ uo. 94.

Problémaként merül fel, hogy a bírónak nem kell a sajtóval kapcsolatot létesíteni, egyáltalán nincs rákényszerítve arra, hogy a tárgyaláson vagy az ítéletében közérthetően, világosan fogalmazzon, így a tárgyalásokat végighallgató jogban nem jártas újságíró, vagy a hallgatóság sokszor nem képes megérteni a bíró – egyébként minden szakmai követelménynek megfelelő – okfejtését.⁵⁵ Jóllehet, a jog nem tudása nem mentesíti az állampolgárokat, mégis a technikai fejlettség jelenlegi szintjén, amikor pillanatok alatt a világhálóra kerülhetnek a tárgyalóteremben elhangzottak, elengedhetetlen, hogy a bírók a külső szemlélők számára is egyértelműen és világosan fogalmazzák meg döntéseiket. Lényeges kérdésnek tartjuk annak okán is, hogy a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvényben foglaltak alapján:

„Mindenkinek joga van arra, hogy megfelelően tájékoztassák a helyi, az országos és az európai közélet ügyeiről, valamint Magyarország polgárai és a magyar nemzet tagjai számára jelentőséggel bíró eseményekről. A médiarendszer egészének feladata pedig a hiteles, gyors, pontos tájékoztatás ezen ügyekről és eseményekről.”⁵⁶

A gyors, hiteles és pontos tájékoztatáshoz viszont elengedhetetlen az egyértelműen és világosan megfogalmazott döntés.

Az Alkotmánybíróság a 19/1999 (VI.25.) ABH-ban hivatkozott az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (94) 12. számú Ajánlás 1/2/d) pontjára, mely szerint a bírák nem kötelezhetők a bírói hatalmon kívül álló személyeknek az eléjük terjesztett ügyek érdemi részéről számot adni.

Értelmezésünk szerint az ajánlásban foglaltak csupán azt tiltják, hogy a bíró köteles legyen – akár akarata ellenére is – nyilatkozni az általa intézett ügyben, azonban nem veszi el a lehetőséget a bírótól, hogy amennyiben élni kíván a megszólalás jogával, megtehesse azt, ellenben a régi, valamint az új Bjt. rendelkezéseivel. A korábban idézett szakasz hely nélkül a bíró **jogosult lenne** nyilatkozni, de **nem lenne köteles** rá.

Természetesen itt felvetődhet a kérdés, hogy a társadalom részéről milyen megítélés alá esik az a bíró, aki a lehetőség ellenére mégsem nyilatkozna?

⁵⁵uo.

⁵⁶ 2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól

Annak ellenére, hogy ez egy lehetőség, nem pedig kötelezettség lenne, úgy gondoljuk, hogy a társadalom számára akár negatív visszhangot is kelthetne, ha egy bíró nem nyilatkozna. Esetleg azt feltételezhetnék, hogy a bíró fél kiállni a nyilvánosság elé, nem akarja felvállalni a meghozott döntését. Ezen felül számos negatív következménye is lehet a megengedő szabályozásnak.

Ha jogszabály-változtatással lehetővé tennénk, hogy a bíró nyilatkozhasson, a nyilvánosság előtt kommentálja a meghozott ítéletet, megtörténhet, hogy túllépné annak kereteit és magyarázkodás lenne a nyilatkozata. Egy meghozott döntésről azonban nem lehet mást, többet elmondani, mint az indokolásban foglaltak, éppen ezért nincs szükség arra, hogy a tárgyalást követően a bíró a meghozott döntéséről nyilatkozzon.

Alapvető problémát jelenthet még ebben az esetben a sajtó tudatossága, vagyis egy beszélgetés során a sajtó felkészült képviselője kérdéseivel nehézségek nélkül tudná egy konkrét ítéletre terelni a szót, nehéz helyzetbe hozva ezzel a nyilatkozó bírót.

Ahogy az éremnek is két oldala van, véleményünk szerint ebben az esetben sem csak negatívuma lenne a szabályozásnak. Ha bíró kiállna a nyilvánosság elé, úgy véljük, sokkal inkább emberarcúvá válhatna az igazságszolgáltatás a társadalom szemében.

Úgy véljük, a tájékoztatással kapcsolatban szükséges megemlíteni az Országos Bírósági Hivatal 8/2012. (IV.25.) számú utasítását a bíróságok sajtótájékoztatási tevékenységéről, valamint a bíróságok központi honlapjának sajtószolgálatáról szóló szabályzatáról. Az utasításban szerepel, hogy a "bíróságok működésével kapcsolatban – a feladatköréhez igazodva – a Kúria, az ítélőtábla és a törvényszék elnöke, illetve az eseti vagy állandó jellegű megbízása alapján az általa vezetett bíróság elnökhelyettese, kollégiumvezetője, sajtószóvivője, valamint sajtótitkára jogosult sajtótájékoztatást adni. A bíróság elnöke (elnökhelyettese) eseti vagy állandó jelleggel írásban engedélyezheti, hogy a sajtótájékoztatást más bíró vagy igazságügyi alkalmazott lássa el."⁵⁷

Ebben az esetben előírhatja, hogy szükségesnek tartja-e a sajtótájékoztatás előtti előzetes egyeztetést.

Bár a döntések okainak feltárása, az ítélethez vezető út és maga az ítélezés átláthatósága megilleti a társadalmat, fontosnak tartjuk, hogy a bírói függetlenségből,

⁵⁷Országos Bírósági Hivatal 8/2012. (IV.25.) számú utasítása a bíróságok sajtótájékoztatási tevékenységéről, valamint a bíróságok központi honlapjának sajtószolgálatáról szóló szabályzatáról

pártatlanságból és abból az alapvető rendelkezésből, miszerint a bíró csak a törvénynek alárendelten jár el, az a következmény vonható le, hogy egy döntésnek nem kell a többség önkényét szolgálnia, vagy épp a közvélemény kedvét keresnie.⁵⁸

4.3 A nyilvánosság hatása a tárgyalást vezető bíróra

Ahhoz, hogy átláthatóbb képet kapjunk a nyilvános igazságszolgáltatásról, a bírói kar szemszögéből elengedhetetlennek tartjuk annak vizsgálatát, hogy a sajtó, illetve a hallgatóság jelenléte milyen hatással van a tárgyalást vezető bíróra.

2010. március 4-én a Legfelsőbb Bíróságon a tárgyalótermi nyilvánosság témájában tartott konferencián, a bírói kar képviselői e kérdés kapcsán azzal érveltek a nyilvánosság korlátozása mellett, hogy a sajtó munkatársai (ez legfőképpen a kép- és/vagy videó felvétel készítésére vonatkozik) a tárgyalóteremben való mozgásukkal, a vakuk villanásával jelentősen zavarják a tárgyalás menetét. A nagyobb érdeklődésre számot tartó ügyek esetén, amikor a hallgatóság, a sajtó nagy számban képviselteti magát, sok múlik az eljáró bíró pervezetési képességén. A tárgyalást vezető bírónak ilyen esetben fokozottan kell figyelnie a bíróság méltóságának megőrzésére. Egy ilyen helyzetben azonban, ha sajtó vagy hallgatóság jelenléte zavarja, befolyásolja a tárgyalást, az eljáró bírónak lehetősége van bizonyos intézkedéseket foganatosítani. A büntetőeljárás törvény alapvetően előír egy tájékoztatási kötelezettséget, melynek keretén belül a bíró a tárgyalás zavartalan lefolytatása érdekében figyelmezteti a hallgatóságot a rend, a csend megtartására. A témában elvégzett korábbi kutatás eredményei azonban azt mutatják, hogy a jogszabályi előírás ellenére csekély számú tárgyaláson hangzik el ez a figyelmeztetés.⁵⁹

Véleményünk szerint, ezek alapján lehetetlen lenne megmondani, hogy ha a bírók nyilatkozhatnának, az hogyan érintené az igazságszolgáltatás iránti közbizalmat.

„Az igazságszolgáltatás nem állhat a társadalom felett, akitől végső soron a legitimációja is ered, az állampolgároknak látniuk kell, hogy a bíróságok alkalmasak feladatuk ellátására, és ítélezésük a törvények, illetve más jogszabályok rendelkezéseinek megfelelően történik. Ez képezi alapját a bírói hatalom iránti

⁵⁸Dr. Ruzsányi Edit: Nem az a fontos ami van, hanem ami látszik?! – avagy a sajtó és az igazságszolgáltatás kapcsolatáról (<http://www.jogiforum.hu/hirek/25831>)

⁵⁹EKINT: Az igazságszolgáltatás nyilvánossága különös tekintettel a bírósági tárgyalások nyilvánosságára 24.

közbizalomnak.”⁶⁰ Ez azonban a bírák nyilatkozása, sajtóban való szereplése nélkül is elérhető.

Alapvetően elmondható, hogy a különböző nemzetközi dokumentumok és e témához tartozó hazai jogszabályok tisztán holista szemléletből közelítik meg a nyilvánosság ezen aspektusát. Csupán azt határozzák meg, hogy a bírák nem nyilatkozhatnak, nem adhatnak tájékoztatást a nyilvánosság számára, illetve, ahogy a dolgozatunk elején jeleztük, Mérő példájával élve, a katedrális nem más, mint a bírák véleménynyilvánításhoz és szóláshoz való joga, melyet a jelenlegi szabályozás korlátoz. Redukcionista szemlélet alapján az általunk elemzett problémák és felvázolt pozitív-negatív hatások azok az építőkövek, melyek végül, a *de lege ferenda* javaslatunk alapján katedrálissá állnak össze.

⁶⁰ Szoboszlai Judit: A bírói hatalom átláthatósága (Belügyi Szemle 11-12/2003) 94.

5 Tárgyalótermi nyilvánosság

A bírósági tárgyalások nyilvánossága mindig is megoldatlan kérdés volt, aminek problémája már évekkel ezelőtt felszínre bukkott. Mint ahogy a nemzetközi részben kifejtettük, nemcsak Magyarországnak vannak hiányosságai e téren, a világ demokratikus jogállamainak szabályozásai nem tartottak lépést a technika fejlődésével.

A joghézag eltérő bírói gyakorlatot eredményezett, ami az alapjogok ütközését tekintve kiemelt fontosságú kérdés.

Számos panasz érkezett ez ügyben az állampolgári jogok országgyűlési biztosához (jelenleg alapvető jogok biztosa) mind az állampolgároktól, mind pedig a sajtó képviselőitől.⁶¹ Leginkább azt kifogásolták, hogy a nagy közérdeklődéssel kísért tárgyalásokat alacsony befogadóképességű tárgyalótermekben tartják, továbbá a sajtó tárgyaláson való részvételét előzetes regisztrációhoz kötik egyes bíróságok, egy mindenki által elérhető, egységes, nyilvános szabály megléte nélkül. Előfordul olyan eset is, hogy némely bíróság a saját belső szabályait is megsértette, mivel kivételeztek egyes sajtósokkal, s a regisztráció meghirdetése előtt engedélyezték számukra a regisztrációt. Sajnálatos módon az imént említett problémára a mai napig nem született törvényi szintű, országosan egységes megoldás, ami végérvényesen megszüntetné az ilyen és ehhez hasonló jogi anomáliákat.

Az OBH 1439/2009 számú ügyében az állampolgári jogok országgyűlési biztosa jelentést tett, melyben kifejtette, hogy a fenti panaszokat illetően nincs hatásköre - mivel a bíróság nem minősül hatóságnak az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló 1993. évi LIX. törvény (Obtv.) 29. § (2) bekezdés e) pontja szerint- viszont hivatalból vizsgálatot indított. Aggályos pontokként a tájékoztatáshoz való jog, a sajtószabadság és az egyenlő bánásmód követelménye, mint alapvető jogok sérülései merültek fel, így az igazságügyi és rendészeti miniszterhez és az Országos Igazságszolgáltatási Tanács (OIT) elnökhelyetteséhez fordult kérdéseivel. Az OIT elnökhelyettese már 2004-ben is foglalkozott a kérdéssel és kezdeményezte az igazságügyi miniszternél a bünygyi és igazságügyi tájékoztatásra vonatkozó szabályok felülvizsgálatát és törvényi szintű rendezését, azonban ennek megalkotására nem került sor, az ezt szabályozó rendeletet pedig 2008. június 30-án hatályon kívül helyezték. Mindezt az akkori igazságügyi és rendészeti miniszter azzal indokolta, hogy

⁶¹Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az OBH 1439/2009. számú ügyben
<http://www.mabie.hu/node/173>

az adott kérdést kizárólag törvényi szinten lehet szabályozni, annál alacsonyabb szintű jogforrásban való rendezése alkotmányellenes.

A kezdeményezésben foglaltak alapján a nagyobb érdeklődésre számot tartó ügyeknél nagyobb befogadóképességű tárgyalótermet lettek volna kötelesek biztosítani a bíróságok, mivel sokszor már a bűncselekmény elkövetésétől nyomon követi a média az ügy menetét, így már korai fázisban valószínűsíthető, hogy milyen mértékű érdeklődésre tarthat számot az adott tárgyalás.

Továbbá a kezdeményezésben foglaltak szerint a bíróságok a közös vagy saját honlapjukon, vagy az írott sajtóban közzétennék az adott tárgyalás időpontját, helyszínét, a terem befogadóképességét és a tárgyalásra bejutás feltételeit is.

Kiemelendő, hogy e javaslat megkülönböztette az állampolgárokat és a sajtót, ugyanis az utóbbinak elsőbbséget adna, mivel a közvélemény tájékoztatása az elsődleges szempont. A sajtó a bíróságok publikus e-mail címén keresztül vagy a bírósági sajtószóvivőnél jelezhetne volna részvételi szándékát.

Eltérő álláspont alakult ki az igazságügyi és rendészeti miniszter és az OIT elnökhelyettese között, ugyanis míg az előbbi szükségtelennek tartotta új törvény alkotását, mivel, álláspontja szerint a Pp. és a Be. minden kérdést lefed, addig az elnökhelyettes úgy nyilatkozott, hogy információszabadság és az adatvédelem szempontjait a bírósági eljárás sajátosságaival összhangban rendezni kell.

„Az Alkotmánybíróság a bírósági eljárás nyilvánosságának alkotmányos alapelveivel összefüggésben kiemelte, hogy a modern büntetőeljárások alkotmányos alapelvei közé tartozik az eljárás nyilvánossága, amely elsősorban a tárgyalás nyilvánosságának és a bírósági döntés nyilvános kihirdetésének követelményét jelenti. A nyilvánosság mindenekelőtt az igazságszolgáltatás pártatlan, részrehajlásmentes működésének társadalmi ellenőrzését hivatott biztosítani. Ugyanakkor a büntető felelősségre vonás nyilvánossága az egyik útja annak, hogy a büntetőjog parancsai és tilalmai eljussanak a közösség tagjaihoz. Az Alkotmány 57. § (1) bekezdése a nyilvánosság garanciális oldalára helyezi a hangsúlyt, amikor az alapvető jogok között rögzíti mindenki jogát ahhoz, hogy az ellene emelt vádat a bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.⁶² Az Alkotmánybíróság arra is felhívta a figyelmet, hogy a tárgyalás nyilvánossága a főszabály az alapvető jogokról szóló

⁶²58/1995. (IX. 15.) ABH

nemzetközi egyezményekben is, amelyek közül különösen a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 14. cikk 1. pontját,⁶³ valamint az Európai Emberi Jogi Egyezmény 6. cikkének 1. pontját (tisztességes tárgyaláshoz való jog)⁶⁴ lehet kiemelni.”⁶⁵

Az Alkotmánybíróság a továbbiakban arra is kitért, hogy az államot intézményvédelmi kötelesség is terheli a szubjektív alapjogok mellett. Így ugyanazon cselekményt két oldalról is szükséges megközelíteni: (i) a véleménynyilvánítás szabadsága az állampolgári oldalról, (ii) a demokratikus közvélemény kialakulásának és fenntartásának biztosítására irányuló állami kötelezettségi oldalról.

Mint ahogy azt a médiatörvény tárgyában született ABH⁶⁶ is kimondja, a sajtó nemcsak a szabad véleménynyilvánítás eszköze, hanem a tájékoztatásé is, azaz alapvető szerepe van a véleményalkotás feltételét képező tájékozódásban. Fontos megjegyezni, hogy a sajtó az érdekelt hozzájárulása nélkül is tájékoztatást adhat a bírósági tárgyalásokról, hiszen ahogy korábban is írtuk, alapvető feladata a nyilvános, pontos, hiteles és gyors tájékoztatás. A nyilvánosság alapelvét nem lehet leszűkíteni csupán a tárgyalóteremre, közszolgálati feladatukhoz tartozik a nyilvános tárgyaláson történekről való utólagos tájékoztatás is. A 21. században azonban ez már nemcsak az írott sajtót jelenti, hanem az elektronikus médiumokat is. Ez az a pont, ahol a sajtó és az állampolgár ugyanazt a tevékenységet végzi, ugyanis ma már az okostelefonok és mobil internet segítségével bárki, akár a tárgyalás alatt is, anonim tudósíthat, azonban míg a sajtónak kötelessége a hiteles és pontos tájékoztatás, addig az állampolgártól mindez nem várható el. E helyzet fennállása megnehezíti a személyiségi jogok megfelelő védelmét. Jelenleg Magyarországon a bírósági tárgyalások nyilvánosságát a két eljárásjogi kódex rendezi, melyekben alapvetésként a Bszi. 12.§-a⁶⁷ és a Pp. 5.§-a⁶⁸ mondja ki a nyilvánosság követelményét. A Pp. 5. §-ban rendelkezik továbbá a nyilvánosság kizárásának általános indokairól, a 11. §-ban a felvilágosítás adás és az iratbetekintés szabályairól, a 134. §-ban a rendfenntartás során hozható intézkedésekről, valamint a 134/A. §-a a tárgyaláson való felvételkészítés szabályait taglalja. A Be.⁶⁹ szerkezete ettől eltérő, a legfontosabb szabályokat a VI. fejezet III. címében helyezte el, „felvilágosítás-adás és a

⁶³1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről

⁶⁴1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

⁶⁵<http://www.mabie.hu/node/173>

⁶⁶37/1992. (VI.10.) ABH

⁶⁷2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról

⁶⁸1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról

⁶⁹1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

nyilvánosság tájékoztatása” címmel (74/A. §, 74/B. §). Az igazságszolgáltatási eljárásokban a nyilvánosság címzettje a perben résztvevő fél, ugyanis ő mint eljáró fél jogosult a bíróság eljárásnak szabályszerűségét a nyilvánosság kontrolljának alávetni. Ebből következhet a bírói pártatlanság biztosítása és a társadalom bírói képének, és az arról kialakult bizalmának befolyásolása.

Másik oldalról viszont szükséges a személyiségi jogok megfelelő védelme. A jogalkotónak és a jogalkalmazónak a felelőssége ezt a kényes egyensúlyt megtartani a nyilvánosság és az adat- és titokvédelem között.

Ezzel szoros összefüggésben állnak az eljárási törvények azon rendelkezései, melyek meghatározzák, hogy kikről lehet hozzájárulás nélkül felvételt készíteni. Dolgozatunk elején már kifejtettük, hogy a sajtó tárgyalótermi jelenléte meglehetősen bonyolult, hiszen egyaránt meghatározó eleme a pillanatnyi nyilvánosságnak (hiszen a sajtó munkatársaknak a hiteles és pontos tájékoztatáshoz részt kell venniük a tárgyaláson), valamint a késleltetett/elektronikus nyilvánosságnak is.

E problémakör azért kerül a tárgyalótermi nyilvánosság körében taglalásra, mert jóllehet, a felvétel-készítés hatása az elektronikus nyilvánosság körében jelentkezik, azonban ez nem lehetséges a tárgyalóteremben történő megjelenés nélkül.

A Be. taxatíve felsorolja, hogy kikről lehet, hozzájárulás nélkül felvételt készíteni. Ebbe a körbe tartoznak a bíróság tagjai, a jegyzőkönyvvezető, az ügyész, valamint a védő. Rajtuk kívül, csak és kizárólag az érintett hozzájárulásával lehet hang- vagy képfelvételt készíteni.

Ezzel szemben a Polgári perrendtartás kimondja, hogy a nyilvános tárgyaláson a bíróság tagjairól és a jegyzőkönyvvezetőről, továbbá az ügyészről készíthet a sajtó kép-, illetve hangfelvételt, azonban a felekről, valamint más perbeli személyekről, ezek képviselőiről, a tanúról, a szakértőről, a tolmácsról, továbbá a szemletárgy birtokosáról csak kifejezett hozzájárulása esetén készíthető kép-, illetve hangfelvétel.⁷⁰

A Polgári perrendtartásban megjelenő szabályozással nem értünk egyet. A Be. taxatív felsorolásában szerepel a védőről való felvétel-készítés lehetősége is. Ezen kitételel amiatt tartjuk fontosnak, mert a tárgyaláson, míg az ügyész az állami vádmonopólium képviselője, addig a védő a védelemhez való jogot testesíti meg. Ezen alkotmányos értékek képviselete

⁷⁰Pp. 134/A. §

úgy gondoljuk meg kell, hogy alapozza a nyilvánosság számára, a hozzájárulás nélküli megismerhetőséget.

Mint ahogy korábban jeleztük e kérdéskör elhelyezésével kapcsolatban igen vékony határ mentén mozoghatunk, ebből kifolyólag a témával kapcsolatos további problémákra a sajtónyilvánosság témakörében térünk ki.

6 Sajtónyilvánosság

A média az elmúlt 50 év alatt soha nem látott mértékű technikai fejlődésen ment keresztül, melynek következtében hatalmas befolyással bír a mindennapi életre.

Az emberek többsége ma már főként a televízión, az interneten, illetve, továbbra is, a nyomtatott sajtótermékeken keresztül értesül akár a szűkebb környezetét, akár a nagyvilágot érintő eseményekről. Ezek teszik lehetővé, hogy a mindennapi életükön kívül információkat kapjanak az állam működéséről, ezen belül pedig az igazságszolgáltatásról is. Az igazságszolgáltatás és a társadalom között a sajtó képez hidat, hiszen „a sajtó a társadalmi ellenőrzés olyan eszköze, melyen keresztül a bírósági eljárás tisztességes menete, vagy éppen annak valamilyen sérelme széles körben válik láthatóvá.”⁷¹

„Magyarország elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét, biztosítja a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás feltételeit.”⁷²

A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény a médiarendszer feladatául határozza meg a helyi, az országos és az európai közélet ügyeiről, valamint Magyarország polgárai és a magyar nemzet tagjai számára jelentőséggel bíró eseményekről a „hiteles, gyors, pontos tájékoztatást.”⁷³

Úgy gondoljuk, nem kíván bizonyítást az az állítás, miszerint a sajtónyilvánosság az a terület ahol a leginkább ütközik a nyilvánosság követelménye a különböző magánszféra védelmét szolgáló jogokkal.

Komoly problémát jelent az igazságszolgáltatásban történő jogalkalmazás során, hogy a sajtó tárgyalási jelenlétének szabályozása nem kellőképpen letisztult.

Ahogy a bevezetőben is írtuk, az eljárási törvények különbözőképpen szabályozzák a sajtó tárgyalási jelenlétét, jogait, illetve kötelességeit.

Ezen eltérő szabályozás egyik eleme a Be. azon rendelkezése, amely kimondja, hogy a bíróság nyilvános tárgyalásáról a sajtó jogosult tájékoztatást adni.⁷⁴ A sajtó felvilágosítása abban az esetben tagadható csak meg, ha az minősített adat védelmét sértené, vagy veszélyeztetné az eljárás eredményes lefolytatását. Szintén az eljárásjogi kódex írja elő a kép-,

⁷¹EKINT: Az igazságszolgáltatás nyilvánossága, külön tekintettel a bírósági tárgyalások nyilvánosságára 8.

⁷²2011. április 25. Magyarország Alaptörvénye

⁷³2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól

⁷⁴Be. 74/A§ (2)

illetve hangfelvétel készítésének lehetőségét, szabályait. Ez alapján a tanácselnök engedélyével a nyilvánosság tájékoztatása érdekében készíthetnek felvételt. A Be., ahogy azt fentebb bemutattuk, taxatív felsorolást tartalmaz arról, hogy kik azok, akikről hozzájárulás nélkül készíthetnek felvételt. Amennyiben a tanács elnöke engedélyezi a felvétel-készítést, azt a tárgyalás bármely szakaszában visszavonhatja, a tárgyalás folytonosságának, zavartalanságának biztosítása érdekében.

Ezzel ellentétben a Pp. 134/A. § (1) bekezdése alapján a nyilvános tárgyaláson - a bíróság által meghatározott módon - időbeli korlátozás nélkül készíthető kép-, illetve hangfelvétel.⁷⁵ Ebből következően jól látható, hogy ebben az esetben csupán a felvétel-készítés módját határozhatja meg a bíróság, amely szűkebb jogkör, mint amivel a büntetőbíróságok bírnak.

Az Európai Bíróság Sajtó- és Tájékoztatási Osztályának sajtóreferense a szegedi jogi karon tartott előadása során betekintést engedett a luxembourgi igazságszolgáltatás működésébe, többek között, az igazságszolgáltatás nyilvánosságának megvalósulásába is.

Ennek keretében említésre méltónak tartjuk azt a magyar és európai igazságszolgáltatás közti szembetűnő különbséget, mely szerint az Európai Unió Bíróságán (EUB) a sajtó nem jogosult hangfelvétel, illetve kép-és hangfelvétel készítésére. A bírósági tárgyaláson csak a jegyzetelés megengedett, amely mód a magyar igazságszolgáltatásban is ismert és engedélyezett.⁷⁶ Álláspontunk szerint a nyilvánosság magyarországi szabályozása szélesebb, hiszen az EUB gyakorlata alapján a személyek megjelenése, metakommunikációja nem ismerhető meg a tárgyaláson jelen nem lévő személyek számára, ellenben ezen elemek fontos szempontként jelenhetnek meg egy eljárásban, ahogy azt a zártláncú kamerarendszereknél be fogjuk mutatni

A következőkben szeretnénk rámutatni a sajtónyilvánosság néhány megoldásra váró problémájára.

6.1 A nyilvánosság felekre gyakorolt hatása

Az egyik ilyen problémakör, a nyilvánosság felekre gyakorolt hatása. Véleményünk szerint, ez leginkább a büntetőügyeknél bír jelentőséggel. Egy hétköznapi ember számára hatalmas terhet jelenthet a sajtó jelenléte. A kamerák kereszttüzében sokkal nagyobb félelmet keltés hatalmas nyomást gyakorol rájuk annak a lehetősége, hogy a sajtón keresztül szélesebb

⁷⁵Pp. 134/A. § (1)

⁷⁶Dr. Lehoczki Balázs, az Európai Bíróság Sajtó- és Tájékoztatási Osztályának sajtóreferense

tömegek ismerhetik meg tettüket. Ámde akár egy tanúra is rossz hatással lehet a sajtó jelenléte, hiszen ennek köszönhetően ideges, esetleg szétszórt lesz, nem képes megfelelő, értékelhető vallomás megtételére. E tekintetben az EUB szabályozása kedvezőbb az eljáráson részt vevők szempontjából, hiszen a jegyzetelés ilyen terhet nem ró a résztvevőkre.

Természetesen fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy jelentős különbség mutatkozhat az írott és az elektronikus sajtó jelenléte között. Az írott sajtó képviselői jóval kevesebb negatív hatást eredményezhetnek, tekintve, hogy a hallgatóság körében helyezkednek el és nincs olyan szembetűnő ismertető jelük, amely alapján meghatározható lenne a felek számára, hogy ők a sajtó munkatársai. Ellentétben az elektronikus sajtóval, ahol kamerákkal, fényképezőgépekkel érkeznek a média munkatársai, amelyeket a tárgyalás ideje alatt is végig üzemeltetnek, nyilvánvalóvá és felismerhetővé téve ezáltal jelenlétük okát.

A fentiekhez kapcsolódóan az elektronikus médában példaértékűnek tartjuk azt az esetet, amikor a Délmagyarország című napilap a nagy közérdeklődésre való tekintettel percekre bontva tudósított a *Hummer-per* tárgyalásáról, mindezt tette kép-, illetve hangfelvétel készítése nélkül, amit az internetes oldalán tett közzé.⁷⁷ Az olvasó ezáltal részletes tájékoztatást kapott, internetes médium által, a tárgyalóteremben történekről, anélkül, hogy a kamerák jelenléte zavarta volna tárgyaláson részt vevő személyeket..

Az információ ilyesfajta gyors közlése az emberekkel nem zavarja a tárgyalást, mint ahogy azt egy kamera tehetné, és azonnali objektív tájékoztatást tesz lehetővé. Minőségében nem összehasonlítható a mozgóképes felvétellel vagy a személyes jelenléttel, mégis lényegileg leírja a tárgyalás eseményeit, így pl. a tárgyalóterembe már be nem fért hallgatóság nyomon követheti az eljárás menetét.

6.2 Magánszféra jogok megsértése

A másik jelentős problémát jelenti a magánszférajogok esetleges megsértése. A sajtó pillanatok alatt képes személyiségi jogot sértő cselekmény megtételére. A személyiségi jogok megvédése érdekében természetesen lehetőség van az arcok kitakarására, a hangok eltorzítására, hogy az illető ne lehessen felismerhető, mégis megjelenhessen a híradóban hírközlés, tájékoztatás céljából. Azonban itt ütközik ki az egyik legnagyobb mértékben a korábban már említett letisztult szabályozás hiánya. Jól példázza ezt két különböző

⁷⁷Hummer- per:

http://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/tiszta_ver_voltam_nagyon_nehez_volt_lenyomni/2354900/

kereskedelmi csatorna hírműsora. Az egyik adásban a tárgyaláson felvételt készítenek a vádlottról vagy a sértettéről, melynek során kikockázzák az érintett teljes alakját, míg a másik adásban ugyanazon érintett esetében csupán az arcát vagy arcának egy részét – általában a szemét – takarják csupán ki. Utóbbi esetben a kitakarás ellenére is sérülhetnek az érintett személyiségi jogai. Az arcvonásokon kívül számos olyan ismertető jel kerül felvételre (testalkat, hajszín, esetleges tetoválások, jellegzetes testi fogyatékoságok), melyek alapján beazonosítható egy adott személy.

Véleményünk szerint e kérdéskörben is elengedhetetlen lenne egy egységes szabályozás megalkotása.

Itt szeretnénk megemlíteni, hogy a Szegedi Ítéltábla egy közelmúltban született ítéletében kimondta, hogy a büntetés-végrehajtásban dolgozó személyek képmáshoz fűződő személyiségi jogát sérti a sajtó által készített olyan fényképfelvétel, amelyen a vádlotton kívül a büntetés-végrehajtási dolgozó is megjelenik és így kerül a kép közzétételre.

Az eset előzménye egy 2011. január 11-én megtartott, nagy médiaérdeklődésre számot tartó tárgyalás, melyen a büntetés-végrehajtási őrként (továbbiakban bv. őr) dolgozó felperes vezetősáron kísérte az előzetes fogva tartásban lévő, közismert politikus vádlottat. A tárgyalóteremben egy újságíró fényképfelvételt készített, melyen a vádlott mögött haladó bv. őr is felismerhető volt. Egy netes hírportálon körülbelül 3-4 hónapig volt (kitakarás nélkül) elérhető ezen tartalom. A bv. őr állítása szerint a jogosulatlan nyilvánosságra hozatal következtében személye széles körben ismertté vált, aminek következtében a potenciális veszélyeztetettsége és a munkájából adódó pszichés megterhelés jelentősen megnövekedett.⁷⁸

Az előző problémakörhöz hasonlóan itt is érdemesnek tartjuk egy gondolat erejéig az írott sajtó elkülönítését a kép-és hangfelvételes közvetítéstől, megjegyezvén, hogy a feljegyzések készítésekor is fennáll annak a veszélye, hogy olyan adatokról készít feljegyzést akár a sajtó munkatársa, akár egyéb személy, aminek nyilvánosságra hozatala sérti a személyiségi jogokat, azonban a leírás alapján való beazonosítás egy érdeklődő számára időigényesebb és bonyolultabb, mint egy képfelvétel alapján történő.

⁷⁸Bírószági Döntések Tára 2014/6.

6.3 Az igazságszolgáltatás mediatisálódása

Végezetül további aggályos pontként jelenik meg az igazságszolgáltatás talán egyik legnagyobb XXI. századi kihívása, a mediatisálódás, vagyis az igazságszolgáltatás médiában, közvéleményben betöltött szerepe, megjelenése.⁷⁹

A média a „demokrácia őrszemeként” központi szerepet játszik a tájékoztatáshoz való jog biztosításában, azonban a „szenzációéhségének” köszönhetően sokszor eltér a pontos és hiteles tájékoztatás követelményétől, amelynek következményeként napjainkban, az ártatlanság vélelmét csorbítva, a társadalom sokszor azelőtt mond ítéletet valaki felett, hogy az illető személy bűnössége kétséget kizáróan bizonyítottá válna.

E problémakör vizsgálata során különbséget kell tennünk az úgynevezett mainstream média - mely magában foglalja az írott és elektronikus médiát - valamint a közösségi média között.

A XXI. század legnagyobb kihívását leginkább a közösségi média, a facebook, twitter, valamint a különböző blogok jelentik. A közösségi média azért jelent komolyabb veszélyt, mert míg a mainstream médiát kötik a médiaetikai előírások, addig ez a különböző bloggerekre, internetes portálokra már nem igaz.⁸⁰

A világhálónak és a közösségi oldalaknak köszönhetően megnövekedett mértékben van jelen az igazságszolgáltatás a közvéleményben.

A szükséges szabályozások elvégzéséhez úgy gondoljuk, hogy elengedhetetlen annak vizsgálata, hogy a társadalom miként viszonyul az igazságszolgáltatáshoz.

E témában a legfrissebb eredményeket *Dr. Kelemen László* szociálpszichológiai kutatása mutatja. A kutatás során megkérdeztek 1000 nem jogi, valamint 100 jogász végzettségű személyt. A vizsgálatok egyik alapvető célja annak kiderítésében állt, hogy mennyiben tér el a jogászok értékrendje, megítélése az általános társadalmi értékrendtől és megítéléstől. A kutatási eredményeket vizsgálva egy terület mutat kiugróan nagy az eltérést a jogász és nem jogász végzettségűek között, s ez az igazságszolgáltatás működése.

Az eredményekből egyértelműen kitűnik, hogy a jogászok sokkal jobb véleménnyel bírnak az igazságszolgáltatásról, mint az „utca embere”. Mindez újabb bizonyítékként szolgál arra, hogy a nyilvánosság felé történő nyitás a bíróságok részéről indokolt.

⁷⁹Dr. Hack Péter előadása a Szegedi Ítéletábrán 2014.01.17.

⁸⁰Bár a facebooknak van saját adatvédelmi, biztonsági szabályzata, ám ez nem elegendő a probléma elhárításához.

Az alábbiakban a kutatásról készített táblázat látható, mely táblázat az igazságszolgáltatás megítélésére vonatkozó kérdéseket tartalmazza:

	Reprezentatív minta (N=1000)	Jogász minta (N=100)
A befolyásos emberekre másképp alkalmazzák a jogot, mint az átlagemberekre		
nem ért egyet	15%	51%
egyetért	85%	49%
A magyar igazságszolgáltatás független a politikától		
nem ért egyet	79%	46%
egyetért	21%	54%
Az ügyek kimenetele nagymértékben a bíró személyétől is függ		
nem ért egyet	22%	21%
egyetért	78%	79%
A magyar bíróságok előtt minden ember egyenlő elbírálásban részesül		
nem ért egyet	72%	32%
egyetért	28%	68%
Ma Magyarországon mindig érdemes igazunkat a bíróságon keresni		
nem ért egyet	64%	25%
egyetért	36%	75%
Nem érdemes pereskedni, mert ez csak az ügyvédeknek kedvez		
nem ért egyet	30%	76%
egyetért	70%	24%
A bíróságok által hozott ítéleteket általában elfogadhatóknak tartom		
nem ért egyet	50%	9%
egyetért	50%	91%
A bírósági ítéletekben a jog és az igazságosság gyakran elválík egymástól		
nem ért egyet	20%	45%
egyetért	80%	55%

Az igazságszolgáltatás elfogadottsága⁸¹

A táblázatból kitűnik, hogy meglehetősen negatív megítélés alá esik a társadalom részéről az igazságszolgáltatás. Külön ki kell emelnünk az ítéletek elfogadhatóságát vizsgáló kérdést. A nem jogi végzettségűek fele-fele arányban értettek egyet a kérdésben, szemben a jogászi mintával, ahol a megkérdezettek 91%-a úgy vélte, hogy elfogadhatóak a bíróságok által hozott ítéletek.

A legrosszabb eredmény azonban a befolyásos emberekkel kapcsolatos ítéletekre vonatkozó kérdésnél született. A társadalom túlnyomó többsége (mintegy 85%-a) azt vallja, hogy a befolyásos emberek sokkal könnyebben kapnak felmentő vagy enyhébb ítéletet, amely társadalmi véleményen változtatni szükséges, amelyre kiváló kezdeményezés a később bemutatásra kerülő Nyitott Bíróság Program. Meglepően tapasztaltuk, hogy a jogászi minta 49%-a osztja ezen negatív véleményt.

⁸¹Dr. Kelemen László: Miként vélekedünk a jogról Line Design kiadó, 2010. 100.

E negatív vélemény kialakulásában is döntő befolyással bír a média, hiszen, ha egy közismert személy (színész, politikus, vagy közismerten vagyonos személy, stb.) büntetőjogi felelősségre vonása során enyhébb vagy felmentő ítélet születik, a széles közönség nem kutatja annak jogi háttérét, csupán a média által közzétett információkból alakítja ki álláspontját az ügyel kapcsolatban.

Példaként szolgálhat a közelmúltból, a korábban már említett Eva Rezesova-ügy. Az eljárás során napi rendszerességgel jelentek meg cikkek az ügyel kapcsolatban. Az ítélethirdetés előtt a megjelent sajtóanyagok túlnyomó többsége tartalmazott arra utaló kérdést, megjegyzést, hogy vajon felmentik-e a szlovák milliárdos nőt, illetve, hogy befolyásolja-e majd a döntést a vádlott hatalmas vagyona?

A különböző hírportálokon megjelent cikkek valóságos „kommentáradatot” indítottak el. Több ezren fejtették ki álláspontjukat, miszerint „akinek pénze van az megúszhatja 4 ártatlan ember halálát”. Az egyik kereskedelmi csatorna hírműsorában az alábbi híresszefoglalóval került leadásra egy a büntetéskiszabással kapcsolatos riport: „Hogyan mérlegelhetnek a bírók? Miért tűnik nekünk, laikusoknak úgy, hogy az egyik „könnyen megússza”, és mit gondolnak a gyászolók?”

Jól látható, hogy akár a felvezetésben, akár magában a riportban az emberek érzelmeire próbálnak hatni. A tragikus körülmények bemutatása, a gyászolók megszólaltatása, fájdalmuk közvetítése alapjaiban képes megrendíteni egy átlagembert. Ilyen körülmények felvázolása után az esetlegesen enyhébb vagy esetenként felmentő ítélet meghozatala negatív visszhangot vált ki a társadalomból a bíróságok iránt. Történik mindez anélkül, hogy a tényleges jogi indokolás, a jogtudomány vagy a dogmatikai alapok megismertetése kerülnének a köztudattal.

Végezetül a legfontosabb és talán legsürgősebb megoldást igénylő probléma emelkedik ki a táblázatból, amely szerint a megkérdezettek kiemelkedő hányada még oly mértékben sem bíz a bíróságokban, hogy érdemesnek tartsa őket a jogvitái eldöntésére.

Jól látható tehát, hogy a 2009-es kutatás alapján az igazságszolgáltatásba vetett közbizalom mutatói koránt sem kielégítőek.

Teljes mértékben csatlakozni tudunk *Hack Péter* véleményéhez, vagyis, hogy a nyilvánosság és a tájékoztatás nem szabad, hogy cél legyen, eszközként kell megjelenie. Eszközként ahhoz, hogy az igazságszolgáltatás minél inkább megismerhető legyen, hiszen minél átfogóbban ismerünk valamit, annál megalapozottabb véleményt tudunk kialakítani

róla.⁸² E cél elérése érdekében számos kezdeményezés indult, melyből kiemelkedőnek tartjuk a már fentebb említésre került Nyitott Bíróság Programot.

6.4 Nyitott Bíróság Program⁸³

2012-ben az OBH egy úttörő jellegű kezdeményezést indított el, melynek keretében közelebb hozták a magyar igazságszolgáltatási rendszert a középiskolás diákok számára. A Szegedi Ítéltábla, a Szegedi Törvényszék, és a Csongrád Megyei Főügyészség összefogásával öt szegedi gimnáziumban hallhattak előadásokat a diákok, a bíraktól és bírósági titkároktól. A fő témákat, többek között, a bírósági szervezet felépítése, a bírónak a bírósági eljárások és az alapvető állampolgári jogok és kötelezettségek ismertetése alkották. Az előadások mellett a tanulók meglátogathatták a Szegedi Fegyház és Börtön intézményét, részt vehettek büntető és polgári peres tárgyalásokon, továbbá perszimuláción keresztül mélyebb magyarázatot kaphattak egy adott jogesetről. A program népszerűségét jelzi, hogy jövőre is megrendezésre kerül, sőt tovább bővítik a program keretében nyújtható lehetőségeket. Kétségtelenül előnyére válik a diákoknak, főként pályaválasztás előtt, hogy közelebből megismerhessék a bíróságokat, illetve az ehhez kapcsolódó intézményeket és ennek tudatában választhassák, esetlegesen a jogi pályát. Másrészt ezáltal a bírák és a bíróságok munkája is még inkább nyitottá és emberközelivé válik, így érthetőbb és tisztább képet mutathat a következő generációknak. Szorosabb bizalmi kapocs alakul ki az állampolgár és az intézmény között és ez az a fő szempont, ami leginkább ösztönzi a kezdeményezést.

A fentebbiek jogelméleti megközelítése alapján elmondható tehát, hogy elsődlegesen holisztikus elemként a sajtónyilvánosság elérése és ezzel együtt a nyilvánosság megfelelő tájékoztatása, az igazságszolgáltatásba vetett közbizalom jelenik meg. Mindehhez számos részletszabály, eljárásjogi rendelkezés kapcsolódik, a redukciónizmus oldalát erősítve. Mindezek alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a holista-redukciónista vegyes értelmezés a helytálló. Kiemelésre érdemes, hogy e két megközelítés vegyes értelmezése, együtthathatása a nyilvánosság és a bíróságok kapcsolatában jelentheti az elméleti megoldást a pályamunkánk során felvázolt problémákra.

⁸²Dr. Hack Péter előadása a Szegedi Ítéltáblán

⁸³<http://szegediitlotabla.birosag.hu/sajtokozlemenye/20130918/nyitott-birosag-program-20132014-es-tanevben-szegeden>

7 De lege ferenda

„A nyilvánosság olyan alkotmányos, működési jellegű, alapvetően tárgyaláshoz kötődő alapelv, mely a terhelt és az állam viszonyát is meghatározza és megfelelő biztosítékot jelentve a bírói önkény ellen, garanciát nyújt a tisztességes eljárás részeként az igazságszolgáltatás, a bírói hatalom átláthatóságához.”⁸⁴

A bírósági tárgyalás olyan speciális közeg, ahol az egymással konkuráló alapjogok közötti egyensúly megteremtése nem képzelhető el törvényi garanciák, keretszabályok nélkül.⁸⁵

Véleményünk szerint az általunk felvázolt problémák egy része, megoldható az eljárási törvények módosításával is, azonban a problémák részletes és hatékony rendezése végett szorgalmazzuk egy egységes jogszabály megalkotását, melynek az alábbi pontokat feltétlenül szabályoznia szükséges:

7.1 A tárgyalótermi nyilvánosságra vonatkozó javaslatok

A törvénynek ki kell térnie a tárgyalóterem befogadóképessége miatti korlátozás esetére szóló rendelkezésekre. Érdemesnek tartjuk szabályozni, hogy az eljárást vezető bíró milyen alapon dönti el, hogy mely személyek maradhatnak benn a tárgyalás során, s melyek nem. Véleményünk szerint az egyetlen objektív megkülönböztetési alap az érkezési sorrend lehet. Ezáltal egy objektív, pontos módszer döntene arról, hogy mely hallgatósági tagok vehetnek részt a tárgyaláson.

7.2 A nyilvánosság kiszélesítése

A bírák fegyelmi ügyei a Bjt. 119.§-a alapján nem nyilvánosak. Az eljárás titkosságát a média meglehetősen kifogásolja.

Úgy véljük, hogy az igazságszolgáltatásba, bíróságokba vetett közbizalom növelése érdekében a bíróságoknak e kérdéskörben szükséges lenne nyitnia a társadalom felé, hiszen ha a bírák fegyelmi eljárásai hozzáférhetővé válnának a nyilvánosság számára, az egyfajta igazolásként szolgálhatna arról, hogy a bírák fegyelmi vétségei a jogszabályoknak megfelelően kerülnek lefolytatásra.

⁸⁴Háger Tamás: A nyilvánosság mint a tisztességes eljárás egyik garanciája a büntetőperben, Pro Futuro 2014/1 50.

⁸⁵Kukorelli István: Alkotmánytan I. Osiris Kiadó, Budapest, 2007. 558-559.

7.3 Zártláncú kamerarendszerek

Említésre méltó feltevésnek tartjuk a zártláncú kamerarendszerek⁸⁶ bevezetését a bírósági tárgyalótermekben. Előnye, hogy így minden, ilyen teremben tartott, bírósági tárgyalás hiánytalanul rögzítésre kerülhetne, valamint a sajtó, esetlegesen zavaró, jelenléte is kiküszöbölhető lenne.

Teljes körű közvetítést nyújthatna az állampolgárok számára, objektív szemszögből, szemben a sajtó szubjektív felvételeivel. A zártláncú kamerával kvázi virtuális hallgatóként vehet részt az érdeklődő, nem szükséges ténylegesen bent lenniük a tárgyalóteremben. Ez a terem befogadóképességén alapuló korlátot is megtörné, ezáltal a nyilvános tárgyalás és társadalmi ellenőrzés maximálisan érvényesülhetne.

Mindezekon túlmenően véleményünk szerint a legmeghatározóbb pozitívuma a másodfokú eljárásokban állna fenn, ahol a másodfokon eljáró bíróság az elsőfokú tárgyalási felvételt visszanezve jelentősen több információhoz jutna, mintha az eddigiekhez hasonlóan csak az aktából készülne fel a tárgyalásra. Kiemelkedő fontosságú lehet mindez a tanúvallomások során, ahol a hangsúly és a metakommunikáció kulcsfontossággal bírhat.

A hátránya, hogy hatalmas adathalmaz keletkezne nap mint nap, aminek feldolgozása igen nehézkes és hosszadalmas lenne, valamint a rendszer kialakítása és fenntartása is növelné a bíróságok kiadásait.

Rövidtávon viszont megvalósíthatónak tartanánk, hogy minden bíróságon legalább egy beépített kamerával rendelkező terem kerüljön kialakításra, amelyekben a kiemelt súlyú, illetőleg a nagy közérdeklődésre számot tartó tárgyalások lennének megtarthatóak. A kész felvételeket megfelelő személyiségi jogi védelemben részesülnének, melynek keretében szükség esetén ki kell takarni az adott személy alakját, illetve felismerhetetlenné kell tenni az arcát.

A nyilvánosság minőségjavító tényező, ami gondosabb felkészülésre és tárgyalásvezetésre inspirálhat. Ezáltal kvázi a parlamenti közvetítésekhez lennének hasonlóak a

⁸⁶ EKINT: Az igazságszolgáltatás nyilvánossága, különös tekintettel a bírósági tárgyalások nyilvánosságára http://www.ekint.org/ekint_files/File/tanulmanyok/a_targyalasok_nyilvanossaga.pdf

bíróági tárgyalások is, hiszen az elkészült felvételeket adnák tovább a médiumoknak, így a sajtó képviselői nem zavarnák a tárgyalás menetét.⁸⁷

Elsősorban, de nem kizárólag, bírói mérlegeléstől tennénk függővé, hogy beépített kamerával ellátott teremben kívánja-e megtartani a tárgyalást, avagy sem, azonban minden esetben az adott bíróság elnökének a jóváhagyása szükséges az adott ügy ilyen teremben való megtartásához. Az elnök ezen döntését diszkrecionális jogkörben hozná, s ellene egyik fél sem élhet jogorvoslattal.

Olyan lehetőséget is számításba vennénk, amikor a felek kérelmezik a beépített kamerával ellátott teremben történő tárgyalást, amelyhez szintén az elnök döntése szükséges. Ennek keretében, az elnök jóváhagyását követően a felek kérhetik, hogy a felvételeket ne tegyék elérhetővé a média számára. Ennek céljaként a későbbi jogorvoslatot jelölhetik meg, így csak a tárgyalás során érintettek és a bíróság kap jogot a felvételek megtekintésére, melyből adódóan nem szükségszerű a személyek arcának, alakjának kitakarása, hangjuk eltorzítása. Ellenben a nyilvánosság megfelelő tájékoztatása érdekében ilyen helyzetben, az egyébként is kötelezően elkészítendő, jegyzőkönyv lehető legrövidebb úton a nyilvánosság számára történő elérhetővé tétele.

Abban az esetben, ha a beépített kamerával rendelkező terem iránt nagy számú, elnök által jóváhagyott kérelem halmozódott fel, és emiatt jelentős időveszteség keletkezne az adott perekben, ennek mértékéről a lehető leghamarabb értesíteni kellene a feleket. Amennyiben ennek tudatában továbbra is fenntartják igényüket, a várakozási idő alatt a perrel kapcsolatos összes határidő nyugszik, minden eljárási határidőt megtartottnak kell tekinteni.

7.4 Sajtónyilvánosságra vonatkozó szabályozási javaslat

A fentiek felül javasoljuk rendezni a sajtó magatartási szabályait is. Részletesen körül kell határolni a sajtó alapvető viselkedési rendjét, hogy hogyan, miként kell eljárnia a kép- és hangfelvétel készítésére alkalmas eszköz használata során.

A média jelenlétével, tudósításával kapcsolatos normák részletes, és hatékony definiálásával, rögzítésével elkerülhetőnek tartjuk a tárgyalás rendjét, méltóságát veszélyeztető, sokszor a bizonyítás menetét is befolyásoló helyzeteket.

⁸⁷ A Legfelsőbb Bíróság elnöke Magyar Nemzetnek adott interjúja:
http://fn.hir24.hu/itthon/2009/07/03/baka_bekamerazna_targyalotermeket

Ezen túlmenően javasoljuk, hogy a személyiségi jogok magasabb fokú védelme érdekében egységes szabályozás vonatkozzon a médiában megjelenő tudósítások tartalmára, különös tekintettel a személyek kitakarására vonatkozóan. Támogatjuk, hogy a tudósítások, médiatartalmak vonatkozásában ne csak a személyek arca kerüljön kitakarásra.

Összegzés

Pályaművünk megírásának céljaként fogalmazhatjuk meg, hogy rá kívántunk mutatni az igazságszolgáltatás nyilvánosságával kapcsolatos szabályozás hiányosságaira. Első lépésként a nyilvánosság témakörének általános elméleti alapját tekintettük át, melyet a különböző nemzetközi dokumentumok, hazai jogszabályok vizsgálata követett. A nemzetközi kitekintés vizsgálatánál górcső alá vettük a kínai, amerikai, észt szabályozást, melyből jól látszik, hogy a nyilvánosság szabályozása jogrendszertől és alkotmányos berendezkedéstől függetlenül hiátusban szenved.

A hazai szabályozás vizsgálata során elsősorban a tárgyalótermi és sajtónyilvánosságot, valamint a bírói kar nyilvánossághoz való viszonyát elemeztük. Az elemzés során megállapítást nyert, hogy az eljárási törvényeink és a nyilvánosság alkotmányos követelményéhez kapcsolódó egyéb jogszabályok egymástól eltérő, sokszor egymásnak ellentmondó rendelkezéseket tartalmaznak.

A dolgozat megírása során figyelembe vettük a témában eddig elkészült kutatások eredményeit, valamint törekedtünk arra is, hogy ne pusztán egy szemszögből közelítsük meg a felvetődő problémákat.

Mindezek alapján konklúzióként levonhatjuk, hogy a nyilvánosság az a terület, ahol a sajtószabadság, a személyes és minősített adatok, a tájékoztatáshoz való jog és a közérdekű adatok megismeréséhez fűződő jogok és a különböző érdekek leginkább kollízióban állnak.

Bízunk benne, hogy a de lege ferenda javaslataink érdemi változásokat eredményezhetnek a nyilvánosság alkotmányos követelményének minél szélesebb körű érvényesülésében.

Forrásjegyzék

Könyvek, tanulmányok, cikkek

- Badó Attila (szerk) A bírói függetlenség, a tisztességes eljárás és a politika Budapest, Gondolat Kiadó, 2011
- Blutman László, Jura 7. évf. 2. szám, 2001.
- Blutman László: Az Európai Unió joga a gyakorlatban, HVG-ORAC 2013.
- Cséka Ervin-Fantoly Zsanett-Hegedűs István-Kovács Judit-Maráz Vilmosné: A büntetőeljárás jog alapvonalai. II. Szeged, Bába Kiadó 2007.
- Erdei Árpád: Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában. Budapest ELTE Eötvös Kiadó 2011.
- Grád András - Weller Mónika: A strasbourgi emberi jogi bírászkodás kézikönyve, hvgorac, 2010.
- Halmai Gábor: A vélemény szabadság alkotmányos szabályozása. In: Acta Humana 1995/18-19.
- Háger Tamás: A nyilvánosság mint a tisztességes eljárás egyik garanciája a büntetőperben, Pro Futuro 2014/
- Kelemen László: Miként vélekedünk a jogról Line Design kiadó, 2010
- Kukorelli István: Alkotmánytan I. Osiris Kiadó, Budapest, 2007.
- Mérő László: Új észjárások (A racionális gondolkodás ereje és korlátai) Budapest, Tercium Kiadó, 2001.
- Petrik Ferenc: Alkotmány a gyakorlatban, kommentár a gyakorlat számára, hvgorac, 2009.
- Sándor Zsuzsa: Bírák könyve: Hallgatásra ítélve HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2006.
- Sándor Zsuzsa Igazságszolgáltatás és nyilvánosság, Kontroll Jogtudományi folyóirat 01/2004.
- Szoboszlai Judit: A bírói hatalom átláthatósága Belügyi Szemle 11-12/2003
- Tóth Mihály: A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében. KJK-KERSZÖV Budapest, Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2001.
- Varga Zoltán: A kommunikáció és az igazságszolgáltatás Bírák Lapja 2005. 2. szám

Internetes források

- A Legfelsőbb Bíróság elnöke Magyar Nemzetnek adott interjúja:
http://fn.hir24.hu/itthon/2009/07/03/baka_bekamerazna_targyalotermeket (2014. december 02.)
- Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az OBH 1439/2009. számú ügyben <http://www.mabie.hu/node/173> (2014. december 02.)
- Cserni János interjú Baka Andrással:
http://galamus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=3049%3Aha-valaki-nem-sert-erdeket-nem-tud-javitani&catid=43%3Acscsernijanos&Itemid=71&limitstart=2 (2014. december 02.)
- Dr. Ruzsányi Edit: Nem az a fontos ami van, hanem ami látszik?! – avagy a sajtó és az igazságszolgáltatás kapcsolatáról: <http://www.jogiforum.hu/hirek/25831> (2014. december 02.)
- District of Columbia Superior Court
<http://www.dccourts.gov/internet/superior/judges/main.jsf> (2014. december 02.)
- District of Columbia - Legislative Branch
<http://law.lexisnexis.com/infopro/zimmermans/dispatch.aspx?z=2160> (2014. december 02.)
- EKINT: Az igazságszolgáltatás nyilvánossága, különös tekintettel a bírósági tárgyalások nyilvánosságára
http://www.ekint.org/ekint_files/File/tanulmanyok/a_targyalasok_nyilvanossaga.pdf (2014. december 02.)
- Magyar Virtuális Enciklopédia
<http://www.enc.hu/1enciklopedia/fogalmi/szoc/nyilvanossag.htm> (2014. december 02.)
- Országos Bírói Etikai Tanács Etikai Kódexe <http://www.mabie.hu/orszagos-biroi-etikai-tanacs/etikai-kodex> (2014. december 02.)
- The Foreign Intelligence Surveillance Court <http://www.fisc.uscourts.gov/> (2014. december 02.)
- Tézisek az igazságszolgáltatásban szükséges változtatásokhoz a Magyar Bírói Egyesület által szervezett konferenciasorozat alapján <http://www.mabie.hu/node/1089> (2014. december 02.)

Felhasznált jogszabályok, Alkotmánybírósági Határozatok

- Magyarország Alaptörvénye 2011. április 25.
- 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
- 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról
- 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló
- 2011. évi CLXII. törvény a bírák jogállásáról és javadalmazásáról
- 1993. évi XXXI. törvény
- 2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról
- 1976. évi 8. törvényerejű rendelet
- Az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt Egyezmény
- Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
- The Constitution of Greece
- Code of Civil law procedure
- Code of Criminal Procedure
- 30/1992. (V.26.) ABH
- 58/1995. (IX. 15.) ABH
- 37/1992. (VI. 10.) ABH
- 58/1995. (IX. 15.) ABH
- 20/2005. (V. 26.) ABH